

**Przemoc wobec kobiet
w państwach
Grupy Wyszehradzkiej**

PRACE IEŚ 02/2025

Recenzentka dr Anna Cichecka, Uniwersytet Wrocławski

Copyright Instytut Europy Środkowej

ISBN 978-83-67678-89-6

Wydawca

Instytut Europy Środkowej

ul. Niecała 5

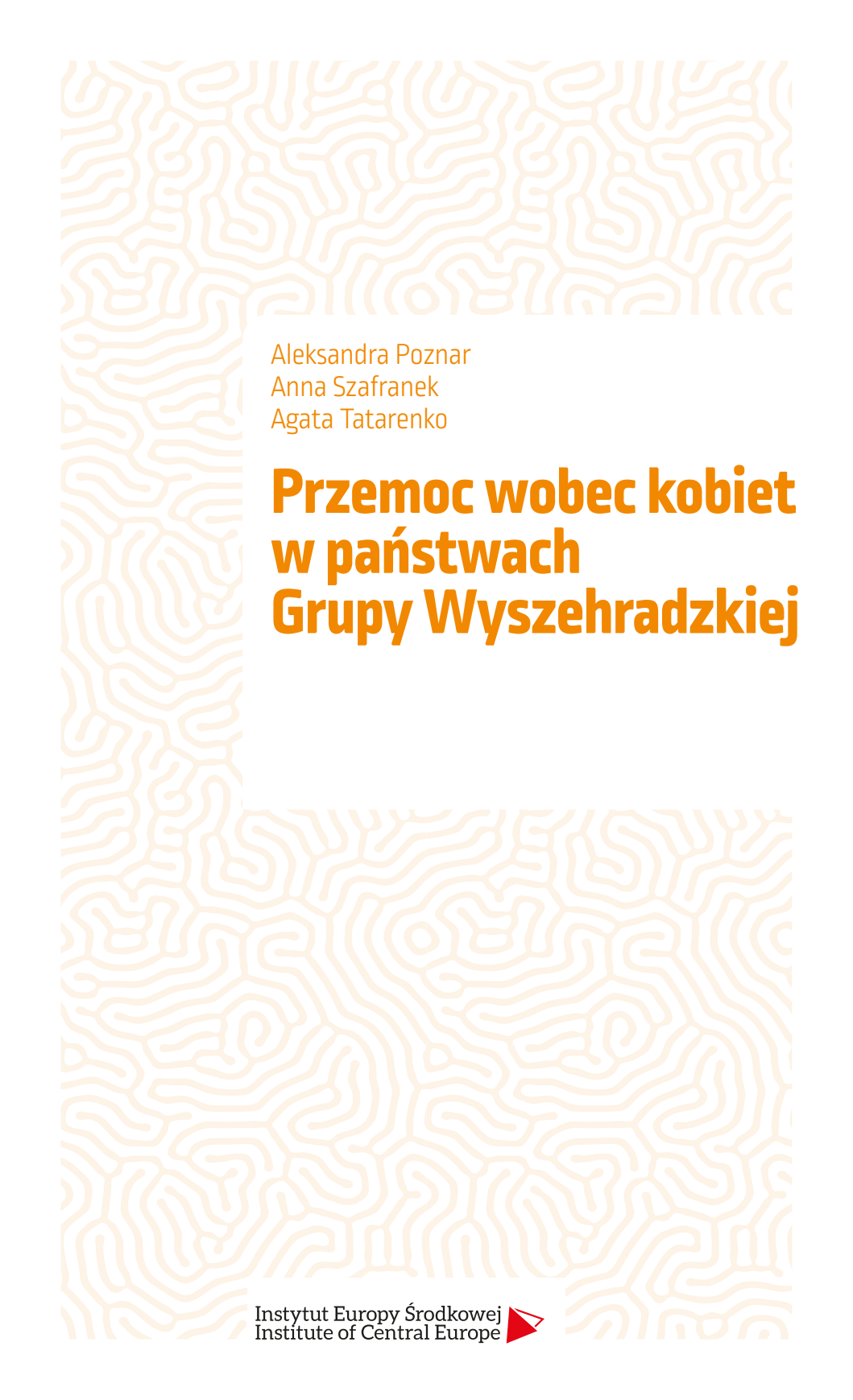
20-080 Lublin, Polska

www.ies.lublin.pl

Projekt graficzny i skład Amadeusz Targoński

Ilustracja © SeamlessPatterns | shutterstock.com

Druk www.drukarniaakapit.pl

Aleksandra Poznar
Anna Szafranek
Agata Tatarenko

Przemoc wobec kobiet w państwach Grupy Wyszehradzkiej

Spis treści

Tezy	7
Agata Tatarenko Wstęp	9
Agata Tatarenko Przemoc wobec kobiet i kobietobójstwo w Republice Czeskiej	19
Agata Tatarenko Przemoc wobec kobiet i kobietobójstwo na Słowacji	31
Anna Szafranek Przemoc wobec kobiet i kobietobójstwo w Polsce	41
Aleksandra Poznar Przemoc wobec kobiet i kobietobójstwo na Węgrzech	61
Bibliografia	73

Tezy

- W państwach Grupy Wyszehradzkiej przemoc wobec kobiet rzadko traktowana jest jako problem strukturalny, wynikający z nierówności płci – częściej przedstawia się ją jako zjawisko rodzinne, incydentalne lub neutralne płciowo. Kontekst polityczny i ideologiczny wpływa na to, jak państwa V4 definiują pojęcie przemocy i komu przyznają status ofiary – w niektórych przypadkach dochodzi do celowego rozmywania kategorii „przemocy wobec kobiet” na rzecz bardziej ogólnych i neutralnych definicji.
- Z kolei podejście do przeciwdziałania przemocy wobec kobiet jest głęboko zakorzenione w sporze o tożsamość kulturową i model państwa, co prowadzi do instrumentalizacji zagadnień równości płci oraz delegitymizowania standardów międzynarodowych – zwłaszcza konwencji stambulskiej – jako narzędzi obcych tradycji. A zatem odmowa ratyfikacji konwencji stambulskiej przez Republikę Czeską, Węgry i Słowację nie wynika wyłącznie z braku politycznego konsensusu, lecz także z głębszego oporu wobec międzynarodowych standardów ochrony praw kobiet, utożsamianych z zagrożeniem dla suwerenności i tradycji.
- W państwach V4 brakuje spójnych, długofalowych polityk przeciwdziałania przemocy wobec kobiet – obowiązujące strategie często nie są wdrażane, a odpowiedzialność za działania pomocowe przerzucana

jest na niedofinansowane organizacje pozarządowe. Choć państwa V4 deklarują zaangażowanie w walkę z przemocą, to w praktyce podejmowane działania często ograniczają się do minimum. Dopiero silna presja społeczna, aktywność organizacji kobiecych oraz nacisk ze strony instytucji międzynarodowych prowadzą do realnych zmian.

Agata Tatarenko

Wstęp

W państwach demokratycznych prawna równość kobiet i mężczyzn należy do podstawowych deklaracji ustrojowych. Rzeczywistość społeczna często jednak weryfikuje tę zasadę. Przemoc wobec kobiet – zwłaszcza motywowana płcią – pozostaje jednym z najbardziej systemowych, a zarazem najmniej skutecznie zwalczanych przejawów naruszeń praw człowieka w Europie Środkowej. W krajach Grupy Wyszehradzkiej, pomimo członkostwa w strukturach Unii Europejskiej i deklaratywnego uznania zasady równości płci, problem ten wciąż pozostaje w dużej mierze niedostrzegany, nieprecyzyjnie definiowany i niewystarczająco ścigany. W świetle analizy porównawczej sytuacji w Polsce, Republice Czeskiej, na Słowacji i na Węgrzech wyraźnie zarysowuje się mechanizm strukturalnej nieskuteczności państwa w zakresie ochrony kobiet przed przemocą. Zjawisko to nie wynika wyłącznie ze słabości instytucjonalnych, lecz stanowi przejaw głębszego kryzysu – niedostatecznej woli politycznej, oporu wobec zobowiązań międzynarodowych oraz zakorzenionego w strukturach społecznych przyzwolenia na nierówność płci.

Wszystkie państwa Grupy Wyszehradzkiej deklarują przywiązanie do europejskich wartości, w tym zasad równości i ochrony praw podstawowych. W praktyce jednak tylko jedno z nich – Polska – ratyfikowało konwencję stambulską, a i ta decyzja spotkała się z silną kontrreakcją polityczną, której celem była próba jej wypowiedzenia. Czechy

i Słowacja do dziś nie ratyfikowały konwencji, choć są jej sygnatariuszami, natomiast Węgry otwarcie odrzucają jej ideowe założenia. We wszystkich czterech państwach brak jest odrębnej kategorii przestępstwa kobietobójstwa, a przemoc wobec kobiet wciąż traktowana jest w przepisach prawnych na ogół w sposób neutralny płciowo. Z perspektywy badawczej i statystycznej oznacza to strukturalne wymazywanie genderowych uwarunkowań przemocy.

W wielu przypadkach brakuje odpowiednich narzędzi legislacyjnych, które w sposób jednoznaczny definiowałyby przemoc wobec kobiet jako odrębne przestępstwo. W praktyce oznacza to, że liczne akty przemocy są traktowane jako zwykłe przestępstwa kryminalne, co prowadzi do ich niedoszacowania w statystykach, a przede wszystkim – do osłabienia skuteczności polityk prewencyjnych. Systemowe problemy, takie jak niewystarczające wsparcie instytucjonalne dla ofiar, brak szkoleń dla służb mundurowych czy ograniczony dostęp do specjalistycznych ośrodków pomocy, dodatkowo pogłębiają trudności, prowadząc do izolacji i bezradności kobiet doświadczających przemocy. Tego rodzaju strukturalne deficyty są szczególnie widoczne w regionach o niskim poziomie rozwoju instytucji demokratycznych oraz w społeczeństwach, w których wciąż dominuje konserwatywny model rodziny.

Brak odpowiednich narzędzi legislacyjnych oraz niedefiniowanie aktów przemocy wobec kobiet jako odrębnych przestępstw dotyczą zwłaszcza kobietobójstwa (ang. *femicide*) – skrajnej formy przemocy ze względu na płeć, która najczęściej przybiera postać zabójstwa kobiety przez jej obecnego lub byłego partnera. Penalizacja tego zjawiska i jego precyzyjne ujęcie w statystykach pozostają w Europie wyjątkiem, natomiast w państwach Grupy Wyszehradzkiej w ogóle nie funkcjonują jako odrębna kategoria prawna.

Problem kobietobójstwa jest zatem nie tylko nienazwany, ale i systemowo niewidoczny.

Sam termin „kobietobójstwo” pojawił się po raz pierwszy w XIX w. w Wielkiej Brytanii na określenie zabójstwa kobiety – jako swoista alternatywa dla słowa *homicide*, oznaczającego zabójstwo mężczyzny. Początkowo pojęcie to odnosiło się jednak do zabójstwa kobiety bez uwzględniania jego okoliczności – związanych z jej płcią społeczno-kulturową¹. Dopiero w XX w. zwrócono uwagę na związek pomiędzy śmiercią kobiety a rolą, jaką pełni ona w społeczeństwie. Zwłaszcza środowiska feministyczne zaczęły upowszechniać wiedzę oraz badania na temat tego zjawiska. Amerykańska feministka Diana Russell jako pierwsza zdefiniowała termin „kobietobójstwo” jako zabójstwo kobiety przez mężczyznę/mężczyzn tylko z tego powodu, że ofiara jest kobietą. Od tamtego czasu termin ten zaczął stopniowo wchodzić do powszechnego obiegu w debacie na temat przemocy wobec kobiet.

Obecnie istnieje wiele różnych definicji kobietobójstwa, jednak powszechnie przyjmuje się, że jest to zabójstwo motywowane tym, że ofiarą jest kobieta. Nie istnieje jednak uniwersalna definicja tego zjawiska – ani w prawodawstwie UE, ani na poziomie globalnym. Organizacja Narodów Zjednoczonych w Deklaracji Wiedeńskiej z 2013 r. przedstawiła szeroką definicję kobietobójstwa, określając je jako „zabójstwo kobiet i dziewcząt ze względu na płeć”, oraz wskazując różne jego formy, takie jak:

- morderstwa kobiet w wyniku przemocy partnerów,
- tortury i mizoginistyczne zabijanie kobiet,
- zabijanie kobiet i dziewcząt w imię tzw. honoru,

¹ M. Grzyb, *Kobietobójstwo – kryminologiczna charakterystyka zjawiska*, „Archiwum Kryminologii”, t. 35, 2014, s. 76-77.

- selektywne zabijanie kobiet i dziewcząt w kontekście konfliktów zbrojnych,
- zabijanie kobiet w związku z posagiem,
- zabijanie kobiet i dziewcząt ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową,
- zabijanie rdzennych i tubylczych kobiet oraz dziewcząt ze względu na płeć,
- zabijanie noworodków płci żeńskiej i selektywna aborcja ze względu na żeńską płeć płodu,
- śmierć związana z okaleczaniem narządów płciowych,
- zabójstwa osób podejrzanych o czary,
- inne przypadki kobietobójstwa związane z gangami, przestępczością zorganizowaną, handlem narkotykami, handlem ludźmi i rozprzestrzenianiem broni palnej².

W niniejszej pracy będziemy posługiwać się definicją kobietobójstwa sformułowaną przez Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (European Institute for Gender Equality, EIGE³), zgodnie z którą jest to zabójstwo kobiety lub dziewczyny ze względu na jej płeć, które może przybierać różne formy. Definicja ta jest zatem zbieżna z ogólną definicją przywołaną w Deklaracji Wiedeńskiej. Do celów statystycznych EIGE definiuje kobietobójstwo jako: „zabicie kobiety przez partnera intymnego i śmierć kobiety w wyniku praktyk szkodliwych dla kobiet. Przez partnera intymnego rozumie się byłych lub obecnych małżonków lub partnerów, niezależnie od tego, czy sprawca dzieli lub dzielił to samo miejsce zamieszkania z ofiarą”⁴.

² EIGE, *Femicide*, https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/192?language_content_entity=en [03.02.2024].

³ Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn to agencja Unii Europejskiej z siedzibą w Wilnie, która rozpoczęła działalność w 2007 r. Instytut został utworzony na mocy rozporządzenia Rady Unii Europejskiej nr 1922/2006 z dnia 20 grudnia 2006 r.

⁴ M. Grzyb, *Kobieta jako ofiara zabójstwa. Studium kryminologiczne*, Kraków 2024.

Ważnym osiągnięciem w zakresie regulacji prawnych dotyczących przestępstw wobec kobiet, upowszechniania wiedzy na ten temat oraz udzielania pomocy ofiarom jest Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (tzw. konwencja stambulska)⁵. Należy jednak zaznaczyć, że w dokumencie tym termin „kobietobójstwo” nie został przywołany. Co więcej, wciąż wiele państw nie ratyfikowało konwencji. Wobec braku wspólnego podejścia do definiowania i penalizacji kobietobójstwa pomiar skali tego zjawiska pozostaje niezwykle trudny. Wśród państw członkowskich UE jedynie Belgia, Cypr, Chorwacja i Malta uznały kobietobójstwo za odrębne przestępstwo, definiowane jako zabójstwo kobiety ze względu na jej płeć lub tożsamość jako kobiety.

W związku z tym, że 1 października 2023 r. Komisja Europejska stała się stroną konwencji stambulskiej, oraz w oparciu o zapisy Strategii UE na rzecz równości płci na lata 2020-2025, w ostatnich latach na szczęblu UE prowadzono intensywne prace nad dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) dotyczącą skutecznego zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. W lutym 2024 r. dyrektywa została przyjęta. Stanowi ona kamień milowy – jest pierwszym kompleksowym instrumentem prawnym na poziomie UE mającym na celu walkę z przemocą wobec kobiet⁶. Dokument ten penalizuje przemoc fizyczną, psychiczną, ekonomiczną i seksualną wobec kobiet,

⁵ Council of Europe, *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, Istanbul, 11.05.2011, <https://rm.coe.int/168008482e> [07.07.2025].

⁶ European Commission, *Commission welcomes political agreement on new rules to combat violence against women and domestic violence*, Brussels, 06.02.2024, ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_649 [21.02.2024].

zarówno w Internecie, jak i poza nim, a także okaleczanie żeńskich narządów płciowych. Dodatkowo przymusowe małżeństwa zostały uznane za odrębne przestępstwa, podobnie jak różne formy cyberprzemocy, w tym nielegalne udostępnianie intymnych zdjęć, cyberprześladowanie, molestowanie w Internecie, mizoginistyczna mowa nienawiści oraz tzw. cyberflashowanie⁷.

Choć przemoc wobec kobiet jest zjawiskiem powszechnym i ma charakter transgraniczny, to jej przejawy oraz skuteczność przeciwdziałania różnią się w poszczególnych państwach Grupy Wyszehradzkiej. Różnice te wynikają zarówno z odmiennych trajektorii transformacji ustrojowej, jak i z lokalnych struktur społeczno-kulturowych oraz konfiguracji politycznych. W Polsce i na Węgrzech przemoc wobec kobiet funkcjonuje w silnie upolitycznionym dyskursie, często instrumentalizowanym przez konserwatywne siły polityczne, które marginalizują perspektywę genderową i traktują międzynarodowe standardy ochrony praw kobiet – w tym konwencję stambulską – jako zagrożenie dla suwerenności kulturowej. Z kolei w Republice Czeskiej i na Słowacji wyzwaniem pozostaje nie tyle ideologiczne odrzucenie paradygmatu równości, ile raczej niski poziom świadomości społecznej, marginalne znaczenie edukacji równościowej oraz fragmentaryczne wsparcie instytucjonalne. Istotne różnice występują także na poziomie języka prawa: mimo że we wszystkich państwach V4 dominuje formalnie neutralne płciowo podejście legislacyjne, brak wyraźnego uwzględnienia uwarunkowań genderowych skutkuje systemowym „wymazywaniem” przemocy ze względu na płeć z przestrzeni prawnej i statystycznej. Zróżnicowanie to ujawnia nie tylko rozbieżności w zakresie

⁷ Tamże.

implementacji międzynarodowych zobowiązań, lecz także głębsze różnice aksjologiczne dotyczące roli państwa, rodziny i płci w porządku społecznym. W każdym z państw V4 kluczową rolę w łagodzeniu tych deficytów odgrywają organizacje pozarządowe, które jednak coraz częściej działają w warunkach ograniczonego finansowania, presji politycznej lub instytucjonalnej marginalizacji. Analiza tych różnic pozwala uchwycić nie tylko wspólny rdzeń problemu, ale też lokalne dynamiki oporu i transformacji w zakresie praw kobiet.

Przemoc wobec kobiet nie rozwija się w próżni – wspierają ją i legitymizują wzorce kulturowe obecne w języku, mediach, edukacji i rodzinie. Oparte na stereotypach wyobrażenia o rolach kobiet i mężczyzn, wciąż obecne w społeczeństwach środkowoeuropejskich, nie tylko podtrzymują nierówność, lecz też uniemożliwiają skuteczne reagowanie na przemoc. Zjawiska takie jak banalizacja przemocy w mediach, brak edukacji seksualnej czy stygmatyzacja ofiar dodatkowo pogłębiają systemową bezsilność wobec tego problemu. Co więcej, organizacje pozarządowe, które w każdym z tych państw odgrywają kluczową rolę w przeciwdziałaniu przemocy, pozostają systematycznie niedofinansowane i coraz częściej poddawane są presji politycznej.

Warto dodać, że w państwach Grupy Wyszehradzkiej zjawiskiem niedefiniowanym, niemonitorowanym i systemowo niewidzialnym jest przemoc wobec kobiet w związkach jedнопłciowych. W Republice Czeskiej, na Słowacji, w Polsce i na Węgrzech brak formalnego uznania związków jedнопłciowych (z wyjątkiem ograniczonych regulacji w Czechach) skutkuje ich wykluczeniem z oficjalnych polityk ochrony przed przemocą domową. Systemy legislacyjne i pomocowe – jeśli w ogóle odnoszą się do przemocy domowej – operują wciąż głównie w obrębie relacji

heteroseksualnych, ignorując specyfikę relacji jedнопłciowych i ich szczególne uwarunkowania. Skutkuje to brakiem statystyk, niewidocznością problemu w narracjach publicznych oraz powielaniem wzorców instytucjonalnej obojętności. W regionie, w którym pojęcie „gender” bywa delegitymizowane, a ratyfikacja konwencji stambulskiej budzi kontrowersje lub została odrzucona, przemoc wobec kobiet w związkach jedнопłciowych znajduje się poza horyzontem politycznej i społecznej wrażliwości. Z perspektywy osób doświadczających tej formy przemocy oznacza to podwójne wykluczenie: ze względu zarówno na płeć, jak i orientację seksualną. Ich sytuacja pozostaje niezdiagnozowana, a dostęp do wsparcia – ograniczony, przypadkowy i silnie zróżnicowany terytorialnie.

Przemoc wobec kobiet – zarówno fizyczna, psychiczna, jak i strukturalna – stanowi więc nie tylko wyzwanie prawne i społeczne, ale przede wszystkim polityczne. Jej obecność i skala są testem wiarygodności deklarowanej równości, a nieskuteczność przeciwdziałania jej – symptomem ograniczonego charakteru transformacji demokratycznej w Europie Środkowej. Jedynie podjęcie spójnych działań, takich jak penalizacja kobietobójstwa, wprowadzenie obowiązkowej edukacji równościowej, gwarancje niezależności organizacji wspierających ofiary oraz przyjęcie i wdrożenie wspólnych europejskich standardów ochrony, może przynieść realną zmianę. Bez tego kobiety w regionie nadal będą żyć w cieniu przemocy, a państwo pozostanie nieskutecznym gwarantem ich praw.

Ramy metodologiczne analizy opracowanej przez autorki opierają się na wykorzystaniu różnorodnych źródeł danych, które pozwalają uchwycić złożoność zjawiska przemocy wobec kobiet w państwach Grupy Wyszehradzkiej. W badaniu połączono informacje pochodzące z poziomu krajowego, unijnego i międzynarodowego, obejmujące

Państwo	Status konwencji stambulskiej	Transpozycja dyrektywy PE i Rady UE 2024/1385	Podstawowe instrumenty ochronne	Zasoby wsparcia (EIGE 2023)
Polska	Ratyfikowana [2015], obowiązuje; okresowo podważana politycznie, lecz nie wypowiedziana.	Proces legislacyjny wstępny – dyrektywa przyjęta w 2024 r.; implementacja w przygotowaniu.	Policja może wydać nakaz natychmiastowego opuszczenia mieszkania i zakaz zbliżania się [art. 15aa ustawy o Policji, 2023]; sąd może przedłużyć środki ochronne.	2,7 miejsca w schroniskach dla kobiet na 100 tys. mieszkańców; dostępna całodobowa infolinia.
Republika Czeska	Podpisana [2016], nie ratyfikowana; silny sprzeciw polityczny wobec pojęcia „gender”.	Brak implementacji – planowana po zakończeniu konsultacji rządowych [2024/2025].	Możliwość wydania nakazu opuszczenia mieszkania przez policję (do 10 dni, z możliwością przedłużenia przez sąd); zakaz kontaktu stosowany w ramach środków zapobiegawczych.	2,3 miejsca w schroniskach na 100 tys. mieszkańców; wsparcie NGO, ograniczona dostępność poza dużymi miastami.
Słowacja	Podpisana [2011], nie ratyfikowana; obowiązują krajowe strategie w zakresie równości płci [2021–2027].	Brak transpozycji – etap przygotowywania analiz prawnych.	Nakaz opuszczenia mieszkania i zakaz kontaktu dostępne w prawie karnym i cywilnym, w praktyce – stosowanie ograniczone.	1,9 miejsca w schroniskach na 100 tys. mieszkańców; sieć NGO (Fenestra, Aliancia žien Slovenska).
Węgry	Podpisana [2014], nie ratyfikowana; odrzucono jej ideowe założenia.	Nie rozpoczęto transpozycji – brak planu wdrożenia.	Brak odrębnych środków policyjnych; decyzja o eksmisji lub zakazie kontaktu wymaga postanowienia sądu.	1,6 miejsca w schroniskach na 100 tys. mieszkańców; system wsparcia scentralizowany, ograniczony dostęp lokalny.

Opracowanie własne na podstawie: EIGE, „Gender Equality Index 2023”; Dyrektywa (UE) 2024/1385; krajowe ustawy o przeciwdziałaniu przemocy.

zarówno akty prawne i dokumenty strategiczne, jak też raporty instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych. Podstawowym punktem odniesienia dla danych ilościowych były opracowania Europejskiego Instytutu ds. Równości Kobiet i Mężczyzn, w szczególności „Gender Equality Index 2023”, a także raporty tematyczne dotyczące przemocy ze względu na płeć. Dane te zostały uzupełnione wynikami badań Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) z lat 2014 i 2024 oraz informacjami Eurostatu i Komisji Europejskiej, co pozwoliło na stworzenie porównywalnych ram analitycznych dla państw V4. Jednocześnie autorki podkreślają, że pełna porównywalność danych jest ograniczona przez różnice w krajowych definicjach przemocy, brak jednolitych systemów gromadzenia informacji oraz neutralność płciową statystyk, która zaciera rzeczywiste uwarunkowania genderowe. Ograniczeniem jest również niedoszacowanie skali zjawiska, wynikające z niskiego poziomu zgłaszania przypadków przemocy i braku odrębnej kategorii „kobietobójstwa” w prawodawstwach krajowych. Z tego względu dane ilościowe traktowane są jako orientacyjna podstawa opisu, uzupełniana analizą jakościową, która uwzględnia lokalne konteksty polityczne, społeczne i kulturowe.

Agata Tatarenko

Przemoc wobec kobiet i kobietobójstwo w Republice Czeskiej

Wstęp

Przemoc wobec kobiet jest poważnym problemem społecznym w Republice Czeskiej. Przyciąga on coraz większą uwagę zarówno społeczeństwa, jak i organizacji pozarządowych oraz instytucji rządowych. Mimo postępów w zakresie legislacji i rosnącej świadomości społecznej, problem przemocy domowej, przemocy seksualnej oraz kobietobójstwa nadal pozostaje palący, a jego skala wciąż jest znacząca. W ostatnich latach w Republice Czeskiej odnotowano alarmujący wzrost przypadków przemocy wobec kobiet, w tym tragiczne zabójstwa¹. Należy jednak zaznaczyć, że częściowo wynika to także z rosnącego zaufania do organów ścigania oraz zwiększonej gotowości ofiar i świadków do zgłaszania takich przestępstw. Dodatkowo znaczny wzrost przypadków przemocy wobec kobiet zanotowano w okresie lockdownów w czasie pandemii COVID-19, kiedy ofiary były zmuszone do przebywania w domach ze swoimi oprawcami.

¹ ROSA – centrum pro ženy, Facebook, 25.11.2020, <https://www.facebook.com/rosacentrum.cz/posts/2074590249344909> [21.07.2025].

Według dostępnych danych statystycznych, przemoc domowa – w tym przemoc fizyczna, psychiczna oraz seksualna – dotyka tysiące kobiet rocznie, a liczba zabójstw kobiet motywowana przemocą domową oscyluje w granicach kilkudziesięciu przypadków rocznie. Podanie dokładnych danych dotyczących Republiki Czeskiej jest jednak trudne. Jediną instytucją, która dostarcza kompleksowe dane na temat liczby zabójstw kobiet i przemocy ze względu na płeć w odniesieniu do większości państw europejskich, jest Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (European Institute for Gender Equality, EIGE). Należy jednak zaznaczyć, że instytut posiada pełne dane tylko do 2018 r. Po 2018 r. EIGE dane dotyczące Republiki Czeskiej publikuje wybiórczo, w zależności od ich dostępności. Ponadto czeska policja nie rejestruje przypadków kobietobójstwa oddzielnie – zabójstwa kobiet klasyfikowane są jako morderstwa motywowane relacjami osobistymi. Na podstawie dostępnych danych, EIGE informuje, że w 2020 r. w Republice Czeskiej 7 kobiet zostało zabitych przez członka rodziny, a 14 – przez swoich partnerów². Z kolei z informacji zebranych przez EIGE za 2018 r. wynika, że w Republice Czeskiej najwięcej przypadków dotyczyło przemocy psychicznej – 889, następnie fizycznej – 552, seksualnej – 119, oraz finansowej – 91³.

² EIGE, *Gender Equality Index: Czechia 2023*, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/domain/violence/CZ> [21.08.2024].

³ A. Absolonová, *In Czechia, legislation and data that should protect women from feminicides are missing*, 19.03.2024, https://www.europeandatajournalism.eu/cp_data_news/in-czechia-legislation-and-data-that-should-protect-women-from-feminicides-are-missing/ [20.08.2024].

Podłoże społeczno-kulturowe przemocy wobec kobiet oraz kobietobójstwa

W ostatnich latach w Republice Czeskiej obserwuje się zmiany w postawach społecznych dotyczących podziału ról społecznych i obowiązków domowych między kobietami a mężczyznami. Według badań przeprowadzonych przez Centrum Badań Opinii Publicznej (Centrum pro výzkum veřejného mínění, CVVM) w kwietniu 2024 r., coraz więcej Czechów opowiadało się za równym podziałem obowiązków domowych – aż 77% respondentów uważało, że oboje partnerzy powinni dzielić się obowiązkami związanymi z opieką nad dziećmi. Dla porównania, cztery lata wcześniej tak samo odpowiedziało 60% badanych. Równocześnie 78% czeskiego społeczeństwa uważa, że domeną mężczyzn w rodzinie powinno być przede wszystkim przeprowadzanie bieżących napraw w domu. Zabezpieczenie finansowe gospodarstwa domowego, zdaniem mniej niż połowy czeskiego społeczeństwa (48%), wciąż pozostaje zadaniem mężczyzn. Natomiast 43% respondentów jest zdania, że kobieta powinna zajmować się gotowaniem, a 34% – sprzątaniami w domu⁴.

Przywołane badanie pokazuje, że w społeczeństwie czeskim rośnie przekonanie o konieczności równomiernego dzielenia się obowiązkami domowymi przez kobiety i mężczyzn. Porównanie wyników z 2020 i 2024 r. pozwala na wyciągnięcie wniosku, że w Republice Czeskiej słabnie tradycyjny podział ról społecznych – zgodnie z którym od kobiet oczekuje się przede wszystkim opieki nad domem i rodziną, a od mężczyzn – pełnienia roli żywiciela.

⁴ M. Kyselá, *Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině – duben/květen 2024*, CVVM, 11.07.2024, <https://cvvm.soc.cas.cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/5837-nazory-verejnosti-na-rolu-muze-a-zeny-v-rodine---duben-kveten-2024> [27.07.2025].

Postępujące zmiany w sferze deklaracji nie oznaczają jednak równie szybkiej transformacji w praktykach społecznych. W rzeczywistości nadal obecne są utrwalone wzorce relacji opartych na asymetrii władzy, co znajduje bezpośrednie przełożenie na skalę i charakter przemocy wobec kobiet. Przejściowy charakter społecznych oczekiwań rodzi napięcia – szczególnie w sytuacjach, gdy zmieniające się role kobiet w przestrzeni publicznej i zawodowej nie są wspierane odpowiednimi reformami w zakresie polityki równościowej, edukacji czy instytucjonalnego wsparcia dla rodzin. W takich warunkach przemoc często staje się mechanizmem kompensacyjnym, służącym do podtrzymywania tradycyjnej hierarchii płci i kontroli nad kobietami, które wychodzą poza stereotypowo przypisane im role. Zestawienie zmian deklaracyjnych z praktyczną stagnacją w obszarze legislacji ukazuje wyraźną lukę między ewolucją społecznych postaw a realną ochroną kobiet przed przemocą. W efekcie, choć wzrost poparcia dla egalitarnych ról w rodzinie jest zjawiskiem pozytywnym, nie może on być interpretowany jako jednoznaczny wskaźnik poprawy sytuacji kobiet, dopóki nie zostanie wzmocniony instytucjonalnie, politycznie i kulturowo – także poprzez uznanie przemocy ze względu na płeć za problem strukturalny, a nie wyłącznie incydentalny.

Twierdzenia te znajdują potwierdzenie w oficjalnych stanowiskach zarówno czeskiego rządu, jak i organizacji międzynarodowych, które – zauważając te zmiany – podkreślają, że Republika Czeska wciąż ma wiele do zrobienia w kwestii ogólnej równości płci, zwłaszcza w sferze zawodowej i politycznej. Takie wnioski wynikają z „Gender Equality Index 2023”, przygotowanego przez European Institute for Gender Equality. Z wynikiem 57,9 punktu na 100, Republika Czeska zajmuje 25. miejsce w UE w Indeksie Równości Płci, co jest wynikiem o 12,3 punktu niższym niż średnia

unijna. Co więcej, z raportu wynika, że postęp w zakresie równości pomiędzy kobietami i mężczyznami w Republice Czeskiej dokonuje się wolniej niż w pozostałych państwach Unii Europejskiej⁵. Taki stan rzeczy potwierdzają także badania przeprowadzone przez inne instytucje, m.in. „Women in Work Index” – opublikowany przez PwC⁶, „Global Gender Gap Report 2023”⁷ – opracowany przez Światowe Forum Ekonomiczne, oraz „Country Report Gender Equality: How are EU rules transposed into national law?” – przygotowany przez Komisję Europejską. Wszystkie te raporty i badania jednoznacznie wskazują, że Republika Czeska pozostaje w tyle za większością państw UE pod względem równości płci, zwłaszcza w kontekście zawodowym i politycznym. Problem ten jest istotny, ponieważ tego rodzaju podziały mogą prowadzić do przekonania, że mężczyźni mają władzę i kontrolę nad kobietami, co może sprzyjać występowaniu przemocy.

Ważnym czynnikiem wpływającym na przemoc wobec kobiet w Republice Czeskiej jest brak oddzielnych zajęć z edukacji seksualnej w systemie szkolnym, choć tematyka ta pojawia się w programach różnych przedmiotów, np. człowiek i jego zdrowie. Problem ten jest istotny, bo edukacja seksualna odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu zdrowych postaw i relacji między płciami, w tym w rozumieniu granic, zgody oraz równości w związkach. Jej brak sprawia, że młodzież nie jest świadoma swoich praw ani nie posiada odpowiednich narzędzi do rozpoznawania

⁵ EIGE, *Czechia. Gender Equality Index 2023*, https://eige.europa.eu/modules/custom/eige_gei/app/content/downloads/factsheets/CZ_2023_factsheet.pdf [27.07.2025].

⁶ PwC, *Women in Work 2024*, <https://www.pwc.co.uk/services/economics/insights/women-in-work-index.html> [20.08.2024].

⁷ World Economic Forum, *Global Gender Gap Report 2023*, <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/digest/> [20.08.2024].

przemocy i reagowania na nią, zarówno w kontekście fizycznym, jak i emocjonalnym.

Wśród innych przyczyn przemocy wobec kobiet w społeczeństwie czeskim należy wymienić stygmatyzację ofiar przemocy domowej, wynikającą z braku odpowiednich mechanizmów wsparcia. Choć w Republice Czeskiej istnieją organizacje pozarządowe i instytucje państwowe zajmujące się wsparciem dla ofiar przemocy, to jednak dostępność usług wsparcia i ich jakość mogą być niewystarczające. W niektórych regionach, zwłaszcza na obszarach wiejskich, dostęp do schronisk, poradnictwa i innych form wsparcia jest ograniczony. Ponadto, mimo istnienia w Republice Czeskiej przepisów prawnych chroniących kobiety przed przemocą, w praktyce ich egzekwowanie bywa nieskuteczne. Procedury sądowe mogą trwać długo, a ofiary nie zawsze otrzymują odpowiednią ochronę w czasie trwania postępowania. W rezultacie, zamiast przerwać cykl przemocy, kobiety często decydują się na pozostanie w toksycznych relacjach, co ma tragiczne skutki dla ich zdrowia fizycznego i psychicznego.

Kolejnym powodem przemocy wobec kobiet jest jej banalizacja w czeskiej kulturze popularnej i mediach, w której – podobnie jak w wielu innych państwach – można znaleźć filmy, seriale, reklamy oraz treści internetowe przedstawiające przemoc wobec kobiet w sposób sugerujący, że jest to zjawisko normalne, akceptowalne, a czasem nawet zabawne. Takie przekazy mogą być subtelne, np. w postaci żartów o stereotypowych rolach płciowych, ale też mogą przybierać formy bardziej oczywiste, takie jak gloryfikowanie agresywnych męskich postaci czy ukazywanie kobiet jako bezbronnych ofiar. Banalizacja przemocy sprzyja jej normalizacji, czyli postrzeganiu przemocy jako zwyczajnego, a nawet nieodłącznego elementu relacji międzyludzkich.

Mechanizmy przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i kobietobójstwu zgodnie z prawodawstwem Republiki Czeskiej

Mechanizmy przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i kobietobójstwu w Republice Czeskiej można podzielić na dwie główne kategorie: wewnętrzne (prawo i instytucje rządowe) oraz międzynarodowe (konwencje). W Czeskim kodeksie karnym (*Trestní zákoník*) znajdują się przepisy dotyczące przemocy domowej, napaści, molestowania seksualnego i innych form przemocy. Kodeks nie zawiera odrębnego przepisu traktującego przemoc ze względu na płeć jako osobną kategorię przestępstwa. Przemoc wobec kobiet jest w tym państwie ścigana na podstawie ogólnych przepisów dotyczących przemocy, takich jak przemoc domowa, naruszenie nietykalności cielesnej, znęcanie się, groźby czy gwałt. W przypadku, gdy przemoc wobec kobiety jest motywowana jej płcią, może to być uznane za okoliczność obciążającą, co może wpłynąć na wymiar kary. W praktyce sądy mogą uwzględniać motywację sprawcy w kontekście przemocy wobec kobiet i traktować ją jako czynnik zaostrzający karę.

Na kształtowanie krajowych polityk i przepisów w Republice Czeskiej znaczący wpływ mają międzynarodowe mechanizmy przeciwdziałania kobietobójstwu. Jako członek UE i Rady Europy, jest ona zobowiązana do implementacji międzynarodowych standardów dotyczących ochrony praw kobiet, takich jak Strategia na rzecz równouprawnienia płci 2020-2025 czy Dyrektywa o prawach ofiar⁸, ustanawiająca minimalne standardy w zakresie praw, wsparcia

⁸ Pełna nazwa to: *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW.*

i ochrony ofiar przestępstw, w tym ofiar przemocy wobec kobiet. Ramy te uzupełniła Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, która gwarantuje równość kobiet i mężczyzn oraz zakazuje dyskryminacji ze względu na płeć (art. 21). Choć Karta nie jest specyficznie ukierunkowana na przemoc wobec kobiet, to stanowi podstawę prawną dla wszystkich działań UE w tym obszarze.

Republika Czeska w 2016 r. podpisała Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, opracowaną przez Radę Europy w 2011 r. (tzw. konwencja stambulska), jednak do tej pory jej nie ratyfikowała – dyskusje nad ratyfikacją wciąż trwają. Brak ratyfikacji wynika zarówno z wewnętrznych debat politycznych, jak i społecznych obaw związanych z tym dokumentem. Kontrowersje koncentrują się wokół definicji płci społeczno-kulturowej (gender), zawartej w konwencji. Krytycy twierdzą, że wprowadzenie tego pojęcia do prawa mogłoby prowadzić do zmian w tradycyjnych rolach płciowych oraz wpłynąć na politykę edukacyjną. Niektórzy politycy i organizacje w Republice Czeskiej obawiają się, że ratyfikacja konwencji stambulskiej mogłaby naruszać suwerenność narodową, zmuszając państwo do wprowadzenia w prawodawstwie zmian zgodnych z międzynarodowymi normami, które są postrzegane jako narzucone z zewnątrz. W konsekwencji debata na temat konwencji stała się mocno spolaryzowana politycznie. Partie i politycy konserwatywni sprzeciwiali się ratyfikacji, argumentując, że prawo obowiązujące w Republice Czeskiej jest wystarczające do ochrony kobiet przed przemocą, a konwencja wprowadza niepotrzebne i kontrowersyjne zmiany. Pomimo pewnego wsparcia dla konwencji stambulskiej, zwłaszcza ze strony organizacji praw człowieka i organizacji feministycznych, brak politycznego konsensusu oraz obawy społeczne, szczególnie wśród osób o konserwatywnych

poglądach, sprawiły, że Republika Czeska nie zdecydowała się na ratyfikację dokumentu.

Wyzwania i zapobieganie przemocy i kobietobójstwu

Jednym z głównych wyzwań w Republice Czeskiej w zakresie przemocy wobec kobiet i kobietobójstwa jest brak specyficznego prawa dotyczącego feminicydu, co utrudnia odpowiednią klasyfikację i penalizację takich przestępstw. Przemoc wobec kobiet często jest traktowana jako przestępstwo ogólne, co może wpływać zarówno na poziom świadomości społecznej, jak i podejście wymiaru sprawiedliwości. Kolejnym wyzwaniem jest niska świadomość społeczna, będąca skutkiem braku odpowiedniej edukacji, także na poziomie szkolnym. Co więcej, przemoc wobec kobiet bywa bagatelizowana lub ukrywana. Problemem są także niewystarczające szkolenia dla służb, takich jak Policja i prokuratura, których zadaniem jest reagowanie na przypadki przemocy wobec kobiet. Służby zaangażowane w przeciwdziałanie przemocy często nie mają odpowiednich szkoleń z zakresu identyfikacji i reagowania na przemoc domową i kobietobójstwo. Choć działają organizacje pozarządowe wspierające ofiary przemocy, to ich zasoby często są ograniczone. Brak odpowiedniej liczby schronisk dla ofiar przemocy, niewystarczające wsparcie psychologiczne oraz długotrwałe procedury prawne często zniechęcają ofiary do szukania pomocy.

Równocześnie należy podkreślić, że to właśnie organizacje pozarządowe, w tym te otrzymujące wsparcie z budżetu państwa, zajmują się w Republice Czeskiej zarówno radzeniem sobie ze skutkami przemocy wobec kobiet, jak i z zapobieganiem przemocy oraz kobietobójstwu. Jedną z głównych organizacji jest Rosa – Centrum dla kobiet, czeska organizacja pozarządowa działająca na rzecz

przeciwdziałania przemocy wobec kobiet oraz wspierania ofiar przemocy domowej. Rosa koncentruje się na zapewnianiu kompleksowej pomocy kobietom, które doświadczyły przemocy fizycznej, psychicznej lub seksualnej. Jednym z kluczowych aspektów działalności organizacji jest prowadzenie bezpiecznego schroniska dla kobiet i ich dzieci, które musiały opuścić swoje domy ze względu na zagrożenie przemocą. W schronisku ofiary mogą znaleźć tymczasowe miejsce zamieszkania, a także otrzymać wsparcie psychologiczne i prawne. Organizacja oferuje konsultacje z psychologami i prawnikami, które mają na celu nie tylko pomoc w bieżącej sytuacji kryzysowej, lecz także długoterminowe wsparcie w powrocie do normalnego życia. Rosa prowadzi również działalność edukacyjną i informacyjną, mającą na celu podnoszenie świadomości społecznej na temat przemocy wobec kobiet oraz promowanie równouprawnienia płci. Ponadto organizuje warsztaty, seminaria i kampanie społeczne, które wspierają zmianę społecznych postaw wobec przemocy oraz pomagają osobom, które jej doświadczyły. Rosa aktywnie współpracuje także z innymi organizacjami, instytucjami publicznymi oraz społecznością lokalną, dążąc do wzmocnienia systemu wsparcia dla ofiar przemocy. Organizacja działa również na rzecz poprawy przepisów prawnych w Republice Czeskiej, aby skuteczniej chronić ofiary przemocy domowej i ścigać sprawców. W swojej działalności Rosa kładzie duży nacisk na dostępność swoich usług, oferując pomoc bezpłatnie oraz dbając o to, aby była ona osiągalna dla wszystkich potrzebujących, niezależnie od ich sytuacji finansowej czy społecznej.

Kolejną ważną organizacją pozarządową przeciwdziałającą przemocy wobec kobiet jest ProFem. Organizacja oferuje kompleksową pomoc ofiarom przemocy, w tym porady prawne, wsparcie psychologiczne oraz działania

edukacyjne. Prowadzi centrum PORT, które zapewnia bezpieczne schronienie i specjalistyczną pomoc dla ofiar przemocy seksualnej. ProFem aktywnie działa również w sferze rzeczniczej, dążąc do zmian w czeskim systemie prawnym w zakresie ochrony ofiar. Realizuje kampanie edukacyjne i badawcze, mające na celu zwiększenie świadomości społecznej oraz wzmocnienie praw ofiar przemocy. To, co odróżnia ProFem od innych organizacji, to jej silne zaangażowanie w zmiany legislacyjne oraz unikalne projekty wsparcia dla ofiar przemocy seksualnej, które obejmują nie tylko wsparcie psychologiczne, ale także reprezentację prawną w sądach. Organizacja jest również liderem w zakresie badań dotyczących przemocy wobec kobiet w Republice Czeskiej, co pozwala na lepsze zrozumienie tego problemu w czeskim społeczeństwie.

Podsumowanie

Przemoc wobec kobiet w Republice Czeskiej pozostaje problemem systemowym, który wymaga kompleksowego podejścia na poziomie zarówno legislacyjnym, jak i społecznym. Jednym z kluczowych wyzwań jest głęboko zakorzeniona w czeskim społeczeństwie kultura tradycyjnych ról płciowych, która prowadzi do utrwalania stereotypów. Te stereotypy wpływają na postrzeganie przemocy wobec kobiet, która często jest marginalizowana lub bagatelizowana, tak w przestrzeni publicznej, jak i w prywatnych interakcjach. W efekcie wsparcie dla ofiar jest ograniczone, a niski poziom zgłaszania przypadków przemocy utrudnia skuteczne ściganie sprawców. Pomimo istnienia przepisów prawnych mających na celu ochronę kobiet, ich implementacja bywa niewystarczająca. Brak specyficznych regulacji dotyczących przemocy wobec kobiet i kobietobójstwa sprawia, że wiele przypadków nie jest odpowiednio

klasyfikowanych i karanych, co z kolei prowadzi do braku odpowiedniej ochrony prawnej oraz poczucia bezkarności wśród sprawców.

Opory wobec zmian w zakresie równości płci i przemocy wobec kobiet widać w kontrowersjach związanych z ratyfikacją konwencji stambulskiej. Brak politycznego konsensusu w tej kwestii sprawia, że nie ma jasnej strategii na rzecz eliminacji przemocy wobec kobiet. Wskazuje to na konieczność prowadzenia głębszej refleksji i debat publicznych, które mogą przyczynić się do zmiany postaw społecznych i politycznych w Republice Czeskiej.

Agata Tatarenko

Przemoc wobec kobiet i kobietobójstwo na Słowacji

Wstęp

Przemoc wobec kobiet stanowi na Słowacji istotny problem społeczny. Raporty wskazują, że przemoc domowa, zarówno fizyczna, jak i psychiczna, jest powszechnym zjawiskiem i dotyczy znacznej liczby kobiet w tym państwie. Według statystyk Policji Republiki Słowackiej, w 2005 r. kobiety stanowiły 76,5% wszystkich ofiar przestępstw klasyfikowanych jako znęcanie się nad osobą bliską lub pozostającą pod opieką, a w 2008 r. odsetek ten wzrósł do 88,3%¹. Z kolei wyniki badań Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 2014 r. pokazują, że na Słowacji 34% kobiet doświadczyło przemocy fizycznej i/lub seksualnej, 16% kobiet było prześladowanych, a aż 49% padło ofiarą molestowania seksualnego². Dane Eurostatu z 2021 r. wskazują natomiast, że na Słowacji 51% kobiet, które kiedykolwiek były w związku, doświadczyło w dorosłym życiu przemocy

¹ EUCPN, *Slovakian Policy on Domestic Violence*, <https://eucpn.org/document/slovakian-policy-on-domestic-violence> [28.08.2024].

² European Union Agency for Fundamental Rights, *Violence against women: an EU-wide survey – Main results*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2014.

ze strony partnera intymnego. Łącznie 31% kobiet na Słowacji doświadczyło przemocy fizycznej (w tym gróźb) lub seksualnej, natomiast 49% – przemocy psychicznej. Około 11% kobiet padło ofiarą przemocy ze strony partnera intymnego w ciągu ostatnich 12 miesięcy, a 17% doświadczyło jej w ciągu ostatnich pięciu lat. Z kolei ponad połowa kobiet, które kiedykolwiek pracowały, doświadczyła molestowania seksualnego w miejscu pracy, w tym 9% kobiet – w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie, a 24% – w ciągu ostatnich pięciu lat³. Według danych Europejskiego Instytutu ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (European Institute for Gender Equality, EIGE) w 2018 r. na Słowacji ogółem zamordowano 32 kobiety, z czego 5 zostało zabitych przez swojego partnera⁴.

Podłoże społeczno-kulturowe przemocy wobec kobiet oraz kobietobójstwa

Na Słowacji przemoc wobec kobiet i kobietobójstwo mają głębokie korzenie społeczno-kulturowe, które są złożone i wieloaspektowe. Tradycyjne normy płciowe oraz utrwalone stereotypy odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu postaw, które sprzyjają przemocy wobec kobiet. W słowackim społeczeństwie wciąż dominuje patriarchalny model rodziny, w którym mężczyźni mają przewagę władzy, co może prowadzić do akceptacji przemocy jako środka kontroli i utrzymania tej dominacji. Podział obowiązków domowych pozostaje silnie zdeterminowany tradycyjnymi rolami płciowymi, co prowadzi do znacznego obciążenia

³ EIGE, *Violence in Slovakia in 2023*, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/domain/violence/SK> [25.08.2024].

⁴ EIGE, *Measuring femicide in Slovakia*, 22.11.2021, <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/measuring-femicide-slovakia>.

kobiet pracami domowymi. Mężczyźni na ogół wykonują prace związane z budownictwem, naprawami, a także dbaniem o ogród czy opieką nad zwierzętami domowymi, natomiast kobiety dominują w takich czynnościach, jak gotowanie, sprząatanie, pranie, prasowanie, a także opieka nad dziećmi i innymi członkami rodziny. Badania przeprowadzone przez OECD wykazały, że aż 82% kobiet na Słowacji codziennie przygotowuje posiłki, podczas gdy wśród mężczyzn odsetek ten wynosi jedynie 44%. Co więcej, kobiety poświęcają na gotowanie czterokrotnie więcej czasu niż mężczyźni. Również inne codzienne obowiązki, takie jak sprząatanie, są w przeważającej mierze wykonywane przez kobiety⁵.

Ogólnie rzecz biorąc, mężczyźni na Słowacji poświęcają więcej czasu na pracę zarobkową i zdecydowanie rzadziej niż kobiety angażują się w codzienne obowiązki domowe. Kobiety przeznaczają więcej czasu na prace domowe, w tym rutynowe czynności oraz opiekę nad dziećmi. Nawet w sytuacjach, gdy kobiety angażują się w pracę zawodową w takim samym wymiarze jak ich partnerzy, ich udział w obowiązkach domowych pozostaje nieproporcjonalnie większy⁶. Model patriarchalny, w którym mężczyźni dominują w sferze decyzyjności i władzy, sprzyja akceptacji przemocy jako środka utrzymania kontroli i dominacji w rodzinie.

Ważnym czynnikiem sprzyjającym przemocy wobec kobiet jest także alkoholizm. Szacuje się, że na Słowacji

⁵ M. Gažiová i in., *Podpora kvality sociálneho dialógu*, 2021; OECD, *Society at Glance 2011 – OECD Social indicators*, Paris 2011, oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/society-at-a-glance-2011/cooking-and-caring-building-and-repairing_soc_glance-20113-en.

⁶ M. Boda, M. Považanová, G. Nedelová, A. Vallušová, *Gendered Division of Housework in Slovak Couples: Life Course and Other Factors*, „Journal of Family and Economic Issues” 2024, nr 45, s. 649-671.

około 10,6% dorosłej populacji ma problemy związane z nadużywaniem alkoholu⁷. Przemoc częściej występuje również w rodzinach, które borykają się z trudnościami ekonomicznymi.

Ponadto istotną rolę odgrywają niski poziom świadomości społecznej dotyczącej przemocy domowej oraz ograniczony dostęp do edukacji w tym zakresie. W efekcie wiele osób na Słowacji wciąż postrzega przemoc domową jako prywatną sprawę, co utrudnia jej zgłaszanie oraz podejmowanie odpowiednich działań przez władze. Problematiczne są także niedostateczne wsparcie ze strony instytucji publicznych oraz brak efektywnych mechanizmów ochrony ofiar. W rezultacie wiele kobiet nie decyduje się na szukanie pomocy. Zarówno EIGE, jak i słowackie organizacje pozarządowe podkreślają, że kluczową przyczyną przemocy i kobietobójstwa jest właśnie brak reakcji państwa na te zjawiska, co obejmuje zarówno działania prewencyjne, jak i skuteczne ściganie sprawców oraz zapewnienie odpowiedniego wsparcia ofiarom.

Mechanizmy przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i kobietobójstwu zgodnie z prawodawstwem Słowacji

Na Słowacji mechanizmy przeciwdziałania przemocy wobec kobiet oraz kobietobójstwu w dużej mierze oparte są na europejskich regulacjach prawnych. Jako członek Unii Europejskiej Słowacja jest zobowiązana do wdrażania międzynarodowych standardów ochrony praw kobiet, takich jak Strategia UE na rzecz równości płci 2020-2025. Wśród tych mechanizmów znajdują się Dyrektywa o prawach ofiar, która ustanawia minimalne standardy

⁷ Komisja Europejska, *State of Health in the EU: Slovakia Country Health Profile 2023*, 2024.

w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, w tym ofiar przemocy wobec kobiet, oraz Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, gwarantująca równość kobiet i mężczyzn oraz zakazująca dyskryminacji ze względu na płeć (art. 21). Choć Karta nie koncentruje się wyłącznie na problematyce przemocy wobec kobiet, to stanowi podstawę prawną dla wszystkich działań UE w tej dziedzinie.

Na Słowacji nie istnieje odrębne prawo dotyczące przemocy wobec kobiet, jednak obowiązujące tam przepisy kryminalizują liczne formy przemocy. Przemoc domowa została uznana za przestępstwo w 1999 r. Zawarte w Kodeksie karnym przepisy obejmują przemoc fizyczną, psychiczną, emocjonalną oraz ekonomiczną. Definicja przemocy odnosi się również do czynów popełnionych przez byłych małżonków lub osoby pozostające we wspólnym pożyciu. Choć na Słowacji nie funkcjonuje szczegółowe prawo zakazujące okaleczania żeńskich narządów płciowych, to ogólny zakaz wszelkiego rodzaju okaleczeń, zawarty w Kodeksie karnym, obejmuje również tego typu praktyki. W słowackim Kodeksie karnym nie występuje odrębna definicja kobietobójstwa. Tego rodzaju czyny mogą jednak podlegać innym przepisom słowackiego prawa karnego – dotyczącym morderstwa pierwszego stopnia, morderstwa drugiego stopnia lub spowodowania śmierci w wyniku ciężkiego uszczerbku na zdrowiu⁸.

Mimo że Słowacja podpisała w maju 2011 r. Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (tzw. konwencję stambulską), należy podkreślić, że dokument nigdy nie został ratyfikowany. W państwie toczyły się liczne debaty na temat jego

⁸ EIEG, *Measuring femicide in Slovakia*, 2023.

przyjęcia, a przeciwnicy ratyfikacji, w tym niektóre partie polityczne i Kościół katolicki, wyrażali obawy dotyczące interpretacji i potencjalnych konsekwencji niektórych zapisów konwencji, zwłaszcza w odniesieniu do kwestii gender oraz tradycyjnych wartości rodzinnych. W konsekwencji Słowacja nie wprowadziła postanowień konwencji w życie, a tym samym nie jest ona wiążąca prawnie na terytorium państwa.

Wyzwania i zapobieganie przemocy i kobietobójstwu

Pomimo pewnych postępów w zakresie ochrony praw kobiet, przemoc na Słowacji i kobietobójstwo nadal stanowią tu poważny problem. Do głównych wyzwań należy brak ratyfikacji konwencji stambulskiej, co ogranicza formalne zobowiązania państwa do wprowadzenia kompleksowych środków ochrony przed przemocą. Ponadto, choć obowiązujące przepisy karne penalizują różne formy przemocy, to brakuje szczegółowych regulacji dotyczących przemocy ze względu na płeć, a ochrona prawna i wsparcie dla ofiar przemocy wciąż pozostają niewystarczające.

Słowacja podejmuje różnorodne działania mające na celu zapobieganie przemocy wobec kobiet i kobietobójstwu. Kwestie związane z przeciwdziałaniem przemocy domowej zostały zawarte w Narodowej strategii zapobiegania i eliminacji przemocy wobec kobiet oraz w rodzinach z 2004 r. Dokument *Národný akčný plán pre prevenciu a elimináciu násilia na ženách* stanowił pierwszy krok w kierunku systemowego rozwiązania problemu przemocy ze względu na płeć. Strategię uzupełniono dwoma Narodowymi planami działań na rzecz zapobiegania i eliminacji przemocy wobec kobiet: pierwszym obejmującym lata 2005-2008 oraz drugim obejmującym lata 2009-2012. W 2009 r. dokument został znowelizowany, a jego

najnowsza wersja obejmuje lata 2022-2027⁹. Położono w nim nacisk na cztery priorytetowe obszary: ochronę kobiet doświadczających przemocy, prewencję, zintegrowane polityki i gromadzenie danych oraz efektywne ściganie przestępstw związanych z przemocą. W strategii uwzględniono również wpływ pandemii COVID-19 na wzrost przypadków przemocy domowej. Zwrócono uwagę na potrzebę utworzenia centrów interwencyjnych, których celem jest zapewnienie wsparcia i ochrony osobom doświadczającym przemocy. Podkreślono także znaczenie międzynarodowych zobowiązań Słowacji, takich jak ratyfikacja konwencji stambulskiej, oraz wskazano na potrzebę dalszego rozwoju systemu wsparcia ofiar, zwłaszcza poprzez lepszą koordynację działań między różnymi instytucjami zaangażowanymi w przeciwdziałanie przemocy.

Ponadto władze Słowacji wdrażają strategię, takie jak Krajowa strategia równości kobiet i mężczyzn oraz równości szans w Republice Słowacji na lata 2021-2027 (*Celoštatná stratégia rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021-2027*¹⁰). Dokument obejmuje działania w zakresie przeciwdziałania przemocy i kobietobójstwu, choć nie ogranicza się wyłącznie do tych zagadnień.

Dążąc do zwiększenia poziomu świadomości społecznej na temat przemocy wobec kobiet, przeprowadzono pierwszą

⁹ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, *Národný akčný plán pre prevenciu a elimináciu násilia na ženách na roky 2021-2027*, <https://www.employment.gov.sk/files/sk/ministerstvo/spolocny-sekretariat-vyborov/vybor-rodovu-rovnost/dokumenty-udalosti/nap-eliminacia-nasilia-zenach.pdf> [28.08.2024].

¹⁰ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, *Celoštatná stratégia rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021-2027*, marzec 2021, <https://www.employment.gov.sk/files/sk/ministerstvo/spolocny-sekretariat-vyborov/vybor-rodovu-rovnost/dokumenty-udalosti/strategia-rovnosti-z-m-2021-27.pdf> [28.08.2024].

krajową kampanię „Stop przemocy domowej wobec kobiet”, finansowaną przez rząd Republiki Słowackiej w latach 2007-2008. Celem kampanii było podniesienie poziomu wiedzy społeczeństwa na temat przemocy ze względu na płeć¹¹.

Słowackie władze prowadzą programy edukacyjne w szkołach, służące promowaniu równości płci i przeciwdziałaniu stereotypom, które mogą prowadzić do przemocy. Jednak w społeczeństwie słowackim wciąż panuje niska świadomość społeczna na ten temat, zwłaszcza na obszarach wiejskich.

Pomimo zaangażowania władz, kluczową rolę w walce z przemocą wobec kobiet odgrywają organizacje pozarządowe, wypełniając luki w oficjalnym systemie wsparcia. Organizacje takie jak Fenestra czy Aliancia žien Slovenska prowadzą schroniska, oferują pomoc prawną i psychologiczną, a także realizują programy edukacyjne skierowane zarówno do ofiar, jak i do społeczeństwa. Regularnie organizują kampanie społeczne i edukacyjne, mające na celu zwiększenie świadomości na temat przemocy wobec kobiet oraz promowanie zmian społecznych. Ponadto niektóre z tych organizacji współpracują z partnerami międzynarodowymi, korzystając z ich doświadczeń i wsparcia finansowego, aby realizować długofalowe programy przeciwdziałania przemocy.

Podsumowanie

Statystyki pokazują, że kobiety na Słowacji stanowią znaczną większość ofiar przemocy domowej, a problem ten nasila się w kontekście trudnych warunków ekonomicznych i problemów alkoholowych. Mechanizmy przeciwdziałania

¹¹ EUCPN, dz. cyt.

przemocy na Słowacji opierają się na europejskich regulacjach prawnych, ale mimo to brakuje szczegółowych przepisów dotyczących kobietobójstwa. Choć Słowacja podpisała konwencję stambulską, to brak jej ratyfikacji ogranicza formalne zobowiązania kraju do wdrażania kompleksowych środków ochrony. W ramach krajowych strategii, takich jak Narodowa strategia zapobiegania i eliminacji przemocy wobec kobiet i w rodzinach, podejmowane są działania prewencyjne, ale ich skuteczność jest różnie oceniana przez instytucje międzynarodowe, w tym EIEG. Istotną rolę w walce z przemocą odgrywają organizacje pozarządowe, takie jak Fenestra czy Aliancia žien Slovenska, które oferują wsparcie dla ofiar oraz prowadzą kampanie edukacyjne. Jednocześnie brakuje adekwatnych środków ochrony ofiar oraz wsparcia instytucjonalnego, co sprawia, że wiele przypadków pozostaje niezgłoszonych lub nierozwiązanych. W społeczeństwie słowackim nadal panuje przekonanie, że przemoc w rodzinie jest prywatną sprawą, co dodatkowo hamuje proces walki z tym problemem.

Anna Szafranek

Przemoc wobec kobiet i kobietobójstwo w Polsce

Wstęp

Przez wiele lat praktycy podkreślali, że polskie prawo powinno skutecznie chronić osoby doświadczające przemocy, a mimo tego wielokrotnie byli świadkami sytuacji, w których to osoba pokrzywdzona musiała opuścić mieszkanie, podczas gdy sprawca w nim pozostawał¹. Statystyki policyjne również potwierdzają, że problem przemocy utrzymuje się na wysokim poziomie – od 72 601 przypadków odnotowanych w 2020 r. do 62 170 w 2023 r.². W związku z powyższym, zmiana polskich regulacji prawnych była kluczowa dla udoskonalenia systemu ochrony osób doświadczających przemocy. W latach 2014-2024 polski ustawodawca rozpoznawał możliwości zmian ustawowych, wprowadzał je i systematycznie nowelizował obowiązujące przepisy, dążąc do zwiększenia bezpieczeństwa osób pokrzywdzonych. Nie oznacza to jednak, że problem został rozwiązany.

Dane za 2024 r. wskazują bowiem, że przemocy domowej doznało 86 920 osób, w tym 50 638 kobiet,

¹ M. Halicka, J. Halicki, A. Szafranek, E. Kramkowska, *Kobiety doświadczające przemocy w rodzinie i ich ochrona. Aspekty prawne i społeczne*, Białystok 2017.

² Dane uzyskane z Komendy Głównej Policji w trybie dostępu do informacji publicznej.

25 723 małoletnich oraz 10 559 mężczyzn. Sprawcami przemocy domowej było z kolei 52 411 mężczyzn oraz 8 124 kobiety³. Statystyki te wyraźnie pokazują, jak wiele kobiet w dalszym ciągu doznaje przemocy ze strony mężczyzn.

Polskie regulacje prawne w zakresie ochrony osób doświadczających przemocy mają ogólny charakter i dotyczą każdej pokrzywdzonej osoby, bez względu na jej wiek czy płeć (wyjątek stanowi ochrona kobiet w ciąży – art. 153 k.k.). Trudno jednak zrozumieć przesłanki wpływające na niechęć ustawodawcy do zróżnicowania przemocy ze względu na płeć, mimo że przemoc wobec kobiet stanowi jedną z najczęstszych form naruszania praw człowieka. W następstwie pandemii COVID-19 pojawiły się nowe czynniki generujące przemoc, takie jak izolacja, kontrolowana mobilność, problemy finansowe czy pogorszenie się kondycji psychicznej osób odizolowanych. Pandemia znacznie pogorszyła sytuację wielu kobiet i przyczyniła się do wzrostu przemocy wobec nich (nawet jeśli liczne zdarzenia nie zostały oficjalnie zgłoszone). Tym samym statystyki policyjne nie oddają pełnego obrazu zjawiska przemocy wobec kobiet, ponieważ odzwierciedlają tylko część rzeczywistej liczby odnotowanych aktów przemocy.

Podłoże społeczno-kulturowe przemocy wobec kobiet oraz kobietobójstwa

Podłoże społeczno-kulturowe przemocy wobec kobiet przejawia się m.in. w szkodliwych i głęboko zakorzenionych normach społecznych, które uwidoczniają się choćby w polskich przysłowiach, np. „Jak się kobiety nie bije, to jej wątrobą

³ Policja, *Przemoc domowa – dane od 2023 r.*, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-domowa/50867,Przemoc-domowa-dane-od-2023-roku.html> [11.07.2025].

gnije” – używane przede wszystkim na Podhalu w celu usprawiedliwienia przemocy wobec kobiet w związkach małżeńskich. O tym, jak silnie ugruntowane są takie przekonania, świadczy fakt, że Zakopane jako jedyne miasto w Polsce przez wiele lat nie chciało wdrożyć ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i dopiero po 13 latach (w grudniu 2023 r.) podjęło uchwałę antyprzemocową. Sytuacja ta dobitnie podkreśla utrzymujące się w tym regionie nierówności płciowe i przyzwolenie na przemoc wobec kobiet.

Brak spojrzenia na problem przemocy domowej z perspektywy praw kobiet uwidocznił się w czasie pracy nad ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (obecnie: ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej). Zjawisko to miało charakter polityczny i w dużej mierze inspirowane było przez (skrajnie) prawicowe środowiska, które miały na celu pomijanie i umniejszanie znaczenia kwestii równości płci, chcąc w ten sposób promować powrót do „wartości tradycyjnych” i/lub „prorodzinnych”. W Polsce (w dalszym ciągu szczególnie w środowiskach skrajnie prawicowych) wciąż widoczne jest nieempatyczne spojrzenie na problem nierówności płciowych. Choć konserwatyści zostali zmuszeni do zmierzenia się z faktycznym istnieniem tych nierówności, to nadal utrwalają pogląd, że naruszenie *status quo* w zakresie nierówności i próba ich zminimalizowania mogą stanowić zagrożenie dla wartości i tradycji charakterystycznych dla naszego kraju. Naruszenie tradycyjnego porządku mogłoby doprowadzić do osłabienia patriarchalnego podziału ról płciowych⁴.

⁴ M. Nowacka, *Uznanie przemocy wobec kobiet jako zagrożenia dla tradycyjnego podziału ról płciowych w Polsce*, „Miscellanea Anthropologica et Sociologica”, t. 21, 2020, nr 2, s. 74-87.

Literatura przedmiotu wskazuje⁵, że obszarem wymagającym zarówno pracy legislacyjnej, jak i zwiększenia świadomości społecznej jest przeciwdziałanie przemocy seksualnej, ponieważ stosowana obecnie profilaktyka okazuje się niewystarczająca. Przejawia się to przede wszystkim w braku zajęć z edukacji seksualnej w szkołach, stanowiącej podstawę profilaktyki nadużyć seksualnych⁶. Konieczne są także zwalczanie tabuizacji przemocy seksualnej oraz walka z powszechnie przyjętymi mitami i stereotypami, poczynając od definiowania osoby stosującej przemoc jako „obcego w ciemnym zaułku” – podczas gdy prawdopodobieństwo doświadczenia przemocy ze strony osoby bliskiej jest znacznie wyższe niż od kogoś nieznanego, po obwinianie osób doświadczających przemocy za prowokacyjny wygląd, niewłaściwe zachowanie czy styl życia, które rzekomo mogą prowadzić do gwałtu⁷.

Kolejnymi szkodliwymi, a jednocześnie uniwersalnymi (występującymi bez względu na kraj) czynnikami kulturowymi, mającymi silny wpływ na przemoc wobec kobiet, są tradycyjny model miłości romantycznej oraz przekonania o konieczności pełnej akceptacji partnera. Przeświadczenie, że tylko miłość nadaje życiu sens, a rozstanie i samotność stanowią porażkę, ma bardzo negatywny wpływ na kobiety doświadczające przemocy. W tym kontekście zastosowanie ma również teoria cyklu przemocy w rodzinie, która opisuje

⁵ W. Burek, K. Sekowska-Kozłowska, *Pięć lat obowiązywania Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej w Polsce: stan gry*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego”, t. 18, 2020.

⁶ A. Długołęcka, *Rola wczesnej edukacji seksualnej w odniesieniu do Standardów edukacji seksualnej w Europie WHO w profilaktyce nadużyć seksualnych*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, t. 19, 2020, nr 2.

⁷ D. Woźniakowska-Fajst, *Obwinianie ofiary – poznać zjawisko, zrozumieć mechanizm*, [w:] M. Niełacna, P. Ostaszewski, A. Rzepliński (red.), *Zmierzyć i zrozumieć przestępczość. Tom jubileuszowy ofiarowany Profesor Beacie Gruszczyńskiej*, Warszawa 2020.

kolejno następujące po sobie fazy: miodowego miesiąca, narastającego napięcia oraz ostrej przemocy. Partnerki przywykają do tego cyklu i często wierzą, że może „tym razem” zachowanie partnera ulegnie zmianie. Szkodliwe jest też przekonanie, że kobieta powinna umieć zmienić swojego partnera, a przemocowe zachowania uzasadniać jako przejaw jego miłości. W stereotypowym, ale wciąż bardzo popularnym podejściu kobieta definiuje miłość jako bezwzględne poddanie się partnerowi, zapewnienie mu opieki w wielu sferach oraz przedkładanie jego potrzeb i pragnień nad własne⁸. Wszystkie powyższe zachowania świadczą o ugruntowaniu modelu romantycznej miłości, w której kobieta ma być osobą uległą i podporządkowaną oraz dołożyć wszelkich starań, by uszczęśliwić swojego partnera.

Specyficzne czynniki społeczno-kulturowe sprzyjające występowaniu przemocy wobec kobiet dotyczą również starszych kobiet, które doświadczają przemocy ze strony męża/partnera. Czynniki te można podzielić na kilka głównych grup: cechy osobowości sprawcy bądź cechy nabyte w procesie socjalizacji oraz działania podejmowane przez sprawcę (np. nadużywanie alkoholu czy zdrady małżeńskie). Dodatkowo w przypadku starszych kobiet istotne są także: czynniki zdrowotne (słabe zdrowie kobiet może wzmacniać poczucie siły sprawcy), czynniki związane z nadużywaniem alkoholu bądź substancji psychoaktywnych, czynniki związane ze starzeniem się (z wiekiem może dochodzić do nasilenia negatywnych cech), etap przejścia na emeryturę (z tym etapem lepiej radzą sobie kobiety), który może generować niewłaściwe zorganizowanie czasu wolnego, zaś stała obecność współmałżonka może wywoływać irytację

⁸ V.A. Ferrer-Pérez, E. Bosch-Fiol, A. Sánchez-Prada, C. Delgado-Álvarez, *Beliefs and Attitudes about Intimate Partner Violence against Women in Spain*, „*Psicothema*”, t. 31, 2019, nr 1.

i pobudzenie, co z kolei sprzyja występowaniu przemocy. Kolejnym czynnikiem mogą być problemy finansowe sprawcy, które zwiększają ryzyko przemocy ekonomicznej. Równie istotną rolę odgrywa bierność starszych kobiet, przejawiająca się w rezygnacji oraz przeświadczeniu o nikłych szansach na powodzenie podejmowanych działań, co w kontekście przemocy domowej często wynika z braku poczucia własnej wartości kobiet⁹.

Magdalena Nowacka zwróciła uwagę, że silne tabu dotyczy również zabójstw kobiet. Przypadki kobietobójstwa są rzadko opisywane w ogólnodostępnych mediach, a jeśli już się pojawiają, to zwykle nie w kontekście dyskryminacji ze względu na płeć. Sam termin „kobietobójstwo” nie funkcjonuje powszechnie w badaniach naukowych w Polsce, choć jego zagraniczne odpowiedniki są znane i powszechnie stosowane¹⁰. Zdaniem Magdaleny Grzyb, przyznanie na poziomie politycznym, że także w Polsce odnotowywane są przypadki przemocy ze względu na płeć, oznaczałoby próbę podważenia tradycyjnych, patriarchalnych ról w rodzinie i powszechnie uznanych wartości, a także potwierdzenie, że dominacja mężczyzn bywa szkodliwa dla kobiet¹¹.

Pierwsze badania odnoszące się do problemu przemocy wobec kobiet, zrealizowane w 28 państwach członkowskich UE (na próbie 42 tys. losowo wybranych kobiet), zostały opublikowane w raporcie Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej pt. „Prawa podstawowe: wyzwania i osiągnięcia w 2014 r.”. Badania jasno wskazały, że kobiety w UE doświadczają przemocy fizycznej, psychicznej

⁹ A. Szafranek, M. Halicka, *Studium społeczno-prawne przemocy małżeńskiej/partnerskiej wobec starszych kobiet*, Białystok 2019, s. 168-175.

¹⁰ M. Nowacka, dz. cyt., s. 74-87.

¹¹ M. Grzyb, *Violence against Women in Poland – The Politics of Denial*, „ANNALES. Annals for Istrian and Mediterranean Studies. Series Historia et Sociologia”, 29 (1), 2019.

i seksualnej. Ponadto naruszane są ich podstawowe prawa, tj. godność osobista czy poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego, a jedynie 14% ofiar zgłaszało przestępstwo przemocy domowej¹². Jest to zatem problem, którego nie należy bagatelizować.

Badania FRA (2024) wykazały natomiast, że Polska należy do krajów UE z najniższym odsetkiem kobiet, które doświadczyły w ciągu życia przemocy fizycznej, gróźb, przemocy psychicznej lub seksualnej ze strony partnera¹³. Podobnie przedstawiają się dane dotyczące przemocy wobec kobiet w wieku 15+ ze strony innych osób niż partner – w Polsce współczynnik ten wynosi 8,2%, niższy odnotowano jedynie w Bułgarii (5,9%), a z kolei najwyższy w Finlandii (46,5%) i Szwecji (42%)¹⁴. Niski odsetek stwierdzonych form przemocy wobec kobiet może świadczyć o dobrej sytuacji w kraju, a tym samym może prowadzić do wniosku, że potrzeba podejmowania dodatkowych działań w zakresie przeciwdziałania przemocy oraz ochrony i wsparcia kobiet, które doświadczyły przemocy, jest w Polsce postrzegana jako mniejsza niż w innych krajach Unii Europejskiej.

Mechanizmy przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i kobietobójstwu zgodnie z prawodawstwem Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona kobiet znajduje swoje ugruntowanie w Konstytucji RP, ponieważ zgodnie z art. 32 ust. 1 wszyscy są równi

¹² M. Stefański, *Problem przemocy domowej jako wyzwanie XXI wieku*, „Przegląd Policyjny”, nr 3 (139), 2020, s. 67-83.

¹³ FRA, ELGE, Eurostat, *EU gender-based violence survey – Key results. Experiences of women in the EU-27*, Publications Office of the European Union, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/eu-gender_based_violence_survey_key_results.pdf [04.07.2025].

¹⁴ Tamże.

wobec prawa i mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Uzupełnieniem tej regulacji jest art. 33 pkt 1, który stanowi, że kobieta i mężczyzna w RP mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym¹⁵.

Polskie regulacje prawne w zakresie ochrony osób doświadczających przemocy mają charakter ogólny i dotyczą każdej pokrzywdzonej osoby, bez względu na płeć. W krajowym prawodawstwie istnieją jednak szczegółowe przepisy Kodeksu karnego (dalej: k.k.) dotyczące ochrony kobiet. Oznacza to, że przemoc (także wobec kobiet) może być ścigana m.in. na gruncie: znęcania się – art. 207 k.k., przemocy seksualnej – art. 197 k.k., zmuszania do określonego zachowania – art. 191 k.k., przemocy bądź groźby bezprawnej – art. 119 k.k. Grupą kobiet chronioną przez k.k. w sposób szczególny są kobiety w ciąży – art. 153 k.k. (penalizacja przemocy wobec kobiet w ciąży).

Drugim kluczowym aktem prawnym jest ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej (dalej: u.p.p.), która określa zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej oraz zasady postępowania wobec osób zarówno doznających przemocy domowej, jak i ją stosujących. Przepisy ustawy mają zastosowanie także w przypadku zagrożenia przemocą domową oraz w razie podejrzenia jej wystąpienia (art. 1). Ponadto warto wskazać, że zgodnie z art. 9d u.p.p. podejmowanie interwencji w środowisku odbywa się na podstawie procedury Niebieskiej Karty i nie wymaga zgody osoby doznającej przemocy domowej ani osoby stosującej przemoc domową.

Jedną z istotniejszych zmian w zakresie u.p.p. jest wyodrębnienie przemocy ekonomicznej w katalogu rodzajów

¹⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. [Dz. U. 2009 nr 114 poz. 946].

przemocy (od 22.06.2023) oraz zastąpienie określenia „przemoc w rodzinie” terminem „przemoc domowa” (również od 22.06.2023). Zmiana ta rozszerzyła katalog osób stosujących przemoc o osoby pozostające w związkach nieformalnych (partnerskich), w miejsce wyłącznie związków sformalizowanych¹⁶.

Kolejną istotną modyfikację stanowi zmiana nomenklatury, polegająca na stopniowym zastępowaniu terminu „ofiara” określeniami „osoba poszkodowana przemocą” / „osoba doświadczająca przemocy”, co ma na celu przeciwdziałanie wtórnej wiktymizacji, podmiotowe traktowanie oraz podkreślenie empatycznego podejścia do osób poszkodowanych.

W Polsce, jako jednym z państw członkowskich UE, obowiązują także unijne formy wsparcia kobiet doświadczających przemocy. Podstawowym aktem jest Traktat o Unii Europejskiej, zgodnie z którym (art. 2) UE opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej (...), niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn¹⁷. W celu ochrony osób doświadczających przemocy Polska ratyfikowała m.in. Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzoną w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. 1993 nr 61 poz. 284, z późn. zm.) oraz Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzoną w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (Dz. U. 2015 poz. 961; dalej: konwencja stambulska). Kolejnym dokumentem na gruncie prawa europejskiego, którego zadaniem jest wsparcie

¹⁶ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej [Dz. U. 2024 poz. 424].

¹⁷ Traktat o Unii Europejskiej [wersja skonsolidowana], https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0018.01/DOC_2&format=PDF [03.07.2025].

osób poszkodowanych przemocą domową, jest Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw (art. 1) oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz.U.UE.L.2012.315.57)¹⁸.

Polska nie implementowała jeszcze nowej unijnej dyrektywy w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Dyrektywa UE 2024/1385). Jest to nowy akt prawa unijnego, w związku z czym państwa członkowskie potrzebują czasu na dostosowanie prawa krajowego do jego przepisów. Dyrektywa ta została przyjęta przez Radę UE dnia 14 maja 2024 r. i weszła w życie 13 czerwca 2024 r. Jej celem jest zapewnienie kompleksowych ram skutecznego zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej w całej Unii Europejskiej. W tym zakresie przewiduje ona w szczególności: określenie odnośnych przestępstw i kar, ochronę ofiar i dostęp do wymiaru sprawiedliwości, wsparcie ofiar, usprawnienie gromadzenia danych, zapobieganie przestępstwom, koordynację i współpracę¹⁹. Jednak zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich, kluczowe znaczenie ma uznanie – w międzynarodowym i europejskim systemie ochrony praw

¹⁸ Parlament Europejski, *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW*, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-UE/dyrektywa-2012-29-ue-ustanawiajaca-normy-minimalne-w-zakresie-praw-wsparcia-68255237>, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-UE/dyrektywa-2012-29-ue-ustanawiajaca-normy-minimalne-w-zakresie-praw-wsparcia-68255237> [03.07.2025].

¹⁹ Parlament Europejski, *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1385 z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-UE/dyrektywa-2024-1385-w-sprawie-zwalczania-przemocy-wobec-kobiet-i-przemocy-72311331> [03.07.2025].

człowieka – przemocy wobec kobiet ze względu na płeć za skrajną formę dyskryminacji kobiet²⁰.

Wracając do krajowego prawodawstwa chroniącego kobiety przed przemocą domową, należy zaznaczyć, że w ciągu ostatnich 10 lat (tj. 2014-2024) system ten uległ znaczącym modyfikacjom w kierunku poprawy bezpieczeństwa osób poszkodowanych. Z perspektywy osoby pokrzywdzonej niezwykle ważne jest, aby w sytuacji doświadczania przemocy oraz wezwania policji możliwe było natychmiastowe odseparowanie sprawcy i zapewnienie ochrony osobie pokrzywdzonej. W polskim systemie prawnym do 2020 r. takie rozwiązanie było znacznie utrudnione. Istotne zmiany nastąpiły w 2020 r., kiedy znowelizowano ustawę o Policji²¹ (dalej: u. o p.), wprowadzając przepis wzmacniający uprawnienia funkcjonariuszy w zakresie zatrzymania sprawcy²². W rezultacie rozszerzono katalog okoliczności faktycznych, które uprawniają policję do dokonania zatrzymania. Od tego czasu funkcjonariusz Policji miał obowiązek już nie tylko sporządzenia protokołu zatrzymania, ale także wypełnienia kwestionariusza szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia (art. 15a ust. 3 u. o p.), który potwierdzał zasadność zatrzymania (wcześniej była to czynność fakultatywna).

W wyniku nowelizacji wprowadzono także art. 15aa ust. 1 u. o p., zgodnie z którym funkcjonariusz Policji miał

²⁰ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie na 2023 r. – uwagi i postulaty RPO. Odpowiedź MRiPS*, 20.02.2023, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-przeciwdzialanie-przemocy-rodzina-program-schmidt-odpowiedz#:~:text=Obowi%C4%85zki%20w%C5%82adz%20co%20do%20przemocy%20wobec%20kobiet,na%20p%C5%82e%C4%87%20za%20skrajn%C4%85%20form%C4%99%20dyskryminacji%20kobiet> [03.07.2025].

²¹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji [Dz. U. 2025 poz. 636].

²² K. Woźniewski, *Przesłanki zatrzymania sprawcy przemocy w rodzinie na podstawie art. 15a ustawy o Policji po nowelizacji*, „Prawo i Więź”, nr 2 [36], 2021, s. 46-59.

prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej przemocą, nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (tzw. nakaz) lub zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (tzw. zakaz). Praktyka wykazała jednak konieczność wprowadzenia w nakazach/zakazach uzupełniających regulacji, ponieważ wydanie samego nakazu bez jednoczesnego zastosowania zakazu mogło stwarzać pole do nadużyć ze strony osób stosujących przemoc. Dochodziło bowiem do sytuacji, w których sprawca opuszczał mieszkanie, lecz pozostawał w bliskiej odległości i w dalszym ciągu niepokoił osobę pokrzywdzoną, co wynikało z braku doprecyzowania w „zakazie” pojęcia „bezpośrednie otoczenie” (art. 15aa u. o p.).

W praktyce możliwość zastosowania dodatkowych środków ochrony osób doznających przemocy domowej weszła w życie 15 sierpnia 2023 r., co oznacza, że funkcjonariusze Policji mogą wydać 14-dniowy zakaz kontaktu, zbliżania się oraz wstępu do mieszkania jednocześnie, co znacząco wzmacnia ochronę osób doznających przemocy domowej. Zgodnie z wcześniejszymi regulacjami obowiązywanie wskazanych nakazów/zakazów może zostać przedłużone przez sąd cywilny. W celu ochrony przed stalkingiem sąd może wydać także zakaz kontaktowania się, gdy osoba doświadcząca przemocy jest nękana przez sprawcę za pomocą środków komunikacji elektronicznej (art. 11aa u.p.p.).

Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał ponadto, że w polskim ustawodawstwie – w związku z wykonaniem konwencji stambulskiej – wprowadzono kilka zmian, które miały pozytywny wpływ na zwiększenie poziomu ochrony osób doświadczających przemocy, w tym kobiet. Przykładami takich rozwiązań były m.in.: uruchomienie całodobowej linii dla osób doświadczających przemocy

(art. 24 konwencji), wprowadzenie specjalnego trybu przesłuchania dla osób wykorzystywanych seksualnie (art. 56), zastosowanie omówionych wyżej narzędzi, tj. możliwości natychmiastowej izolacji sprawcy przemocy domowej (art. 52), oraz wprowadzenie zakazu zbliżania się i nakazu ochrony ofiary (art. 54)²³.

Wprowadzenie nowych narzędzi znacząco zwiększyło możliwości służb w zakresie ochrony kobiet dotkniętych przemocą domową – które w Polsce stanowią większość osób poszkodowanych²⁴.

Wyzwania i zapobieganie przemocy i kobietobójstwu

Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał na luki w zakresie gromadzenia danych o kobietach doświadczających przemocy, ponieważ obecnie obowiązujący system nie pozwala na oszacowanie rodzajów aktów przemocy w bliskich związkach ani liczby zabójstw, których ofiarą była kobieta, a sprawcą jej mąż. Zdaniem Rzecznika, w podejściu do przemocy domowej należy bezwzględnie uwzględnić płeć, a ponadto – jak wskazał – celem zapobiegania błędom w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie są szkolenia prokuratorów i sędziów w zakresie mechanizmów stosowania przemocy domowej oraz związanych z tym stereotypów²⁵.

²³ <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Konwencja%20Stambulska%20-%20tekst.pdf> [03.07.2025]; <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-przeciwdzialanie-przemocy-rodzina-program-schmidt-odpowiedz> [03.07.2025].

²⁴ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Sprawozdanie z realizacji „Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” za 2020 rok*, <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie---dane-statystyczne> [03.07.2025].

²⁵ RPO, *Prawa kobiet w działaniach Rzecznika Praw Obywatelskich*, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Prawa%20kobiet_o.pdf.

Warto także zwrócić uwagę na specyfikę sytuacji starszych kobiet zamieszkujących polskie środowiska wiejskie lub małomiasteczkowe, które niechętnie zgłaszają przemoc na policję, z obawy przed reakcją społeczności lokalnej oraz w związku z charakterystyczną dla tych środowisk kontrolą społeczną, hamującą podejmowanie różnych inicjatyw – w szczególny sposób dotyczy to problemu przemocy w rodzinie. Sytuacja ta wynika m.in. z silnej pozycji i autorytetu osób duchownych, które nie w każdym przypadku wspierają osoby poszkodowane w odseparowaniu od sprawcy przemocy. Charakterystyczny w kontekście obszarów wiejskich jest też fakt, że nawet w przypadku wezwania policji poszkodowane kobiety często proszą o nieizolowanie sprawcy, bo obawiają się, że same nie poradzą sobie z pracą w gospodarstwie²⁶.

Wyzwaniami w zakresie zapobiegania przemocy wobec kobiet pozostają edukacja i wsparcie kobiet w starszym wieku – zwłaszcza tych zamieszkujących obszary wiejskie, gdzie kluczowe jest przeprowadzanie szkoleń dla osób duchownych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz możliwości udzielenia wsparcia osobom poszkodowanym. Część duchownych, dbając o nierozzerwalność związków małżeńskich, zniechęca bowiem kobiety do składania zawiadomień o stosowaniu przemocy przez ich mężów.

Rzecznik Praw Obywatelskich już w 2021 r., w związku z planami nowelizacji u.p.p., zwrócił uwagę, że w planowanych modyfikacjach w dalszym ciągu nie uwzględnia się perspektywy płci w podejściu do zjawiska przemocy domowej. Wskazał, że instytucje państwowe będą mogły prawidłowo wypełniać swoje zadania i udzielać adekwatnej pomocy

²⁶ M. Halicka, J. Halicki, A. Szafranek, E. Kramkowska, *Kobiety doświadczające przemocy w rodzinie i ich ochrona. Aspekty prawne i społeczne*, Białystok 2017.

osobom poszkodowanym jedynie wówczas, gdy uwzględnią fakt, że w przypadku kobiet jakiejkolwiek formy przemocy są także wyrazem nierówności ze względu na płeć. Jak pokazują przytoczone we wstępie statystyki, rzeczywista skala zjawiska jest znacznie szersza, niż wynika z oficjalnych danych, gdyż wiele przypadków pozostaje niezgłoszonych. Rzecznik podkreślił również, że analiza przemocy doświadczanej przez kobiety – zwłaszcza w związkach małżeńskich/partnerskich – wyraźnie wyodrębnia sprawców (płeć męska) i osoby poszkodowane (płeć żeńska). Potwierdza to, że przemoc domowa jest uwarunkowana płcią i stanowi wyraźny przejaw strukturalnej nierówności między płciami²⁷. W związku z tym Rzecznik negatywnie odniósł się do braku uwzględnienia perspektywy płci w projekcie nowelizacji u.p.p. Do lipca 2025 r. w u.p.p. nadal nie wprowadzono różnicowania przepisów ze względu na płeć.

Bardzo dużym wyzwaniem pozostaje również zapewnienie ochrony przed przemocą w przypadku kobiet pozostających w związkach jednopłciowych, które do tej pory nie są w Polsce zalegalizowane. Obecnie (stan na lipiec 2025 r.) trwają prace nad procedowaniem projektu ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich, obejmujących pary zarówno tej samej płci, jak i różnej płci, które nie zawarły małżeństwa. Z obserwacji organizacji pozarządowych zajmujących się wsparciem poszkodowanych przemocą wynika, że do ośrodków wsparcia zgłasza się coraz więcej osób, które doznały przemocy ze strony partnera/partnerki tej samej płci. Tym samym wzrasta liczba ujawnionych aktów przemocy w związkach jednopłciowych. Jednocześnie wskazuje się na szereg czynników utrudniających tak diagnozowanie, jak i skuteczną ochronę kobiet przed

²⁷ https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2021-11/RPO_przemoc_domowa_3.11.2021.pdf [07.07.2025].

przemocą w związkach jednopłciowych. Należą do nich m.in.: obawa przed ujawnieniem swojej orientacji seksualnej, społeczne przyzwolenie na przemoc wobec osób LGBT, zinternalizowana homofobia, lęk przed samotnością, a w konsekwencji zazdrość wywoływana obawą przed utratą partnerki, oraz niedostatek utrwalonych społecznie wzorców i modeli związków jednopłciowych²⁸.

Istotną rolę w zakresie pomocy kobietom doświadczającym przemocy odgrywają organizacje pozarządowe, np. Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” czy Centrum Praw Kobiet (CPK). W obszarze finansowania tych podmiotów pojawił się jednak istotny problem: w 2016 r. polski rząd ograniczył bowiem środki przeznaczone na wybrane organizacje pozarządowe, które za swój cel obrały pomoc kobietom doświadczającym przemocy domowej (dotyczyło to m.in. CPK i jego regionalnych oddziałów). Decyzja ta została umotywowana przesłanką, że prowadzone przez organizacje działania mają charakter dyskryminujący, gdyż ograniczają się do pomocy skierowanej wyłącznie do kobiet. Magdalena Grzyb wskazała, że był to sposób na zapoczątkowanie przez rząd polityki zaprzeczania dyskryminacji kobiet, stanowiącej krok w kierunku pozornej neutralności płci²⁹.

Wskazane wyżej organizacje starają się realizować holistyczne wsparcie skierowane do kobiet poszkodowanych przemocą domową. Centrum Praw Kobiet swoją pomoc kieruje wyłącznie do kobiet, zaś Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” – do wszystkich poszkodowanych przemocą, bez względu na płeć.

²⁸ Niebieska Linia. Instytut Psychologii Zdrowia, *Przemoc w związkach tej samej płci*, <https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/aktualnosci/przemoc-w-zwiazkach-osob-tej-samej-plci> [07.07.2025].

²⁹ M. Grzyb, dz. cyt.

Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” realizuje m.in. takie zadania, jak: obsługa i prowadzenie ogólnopolskiego telefonu dla ofiar przemocy w rodzinie, prowadzenie poradni e-mailowej, interwencja w przypadkach przemocy w rodzinie, działalność edukacyjna i informacyjna dotycząca zjawiska przemocy w rodzinie, a także konsultacje dla osób zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie – przedstawiciele służb, instytucji i organizacji pozarządowych³⁰.

Druga ze wskazanych organizacji, tj. Centrum Praw Kobiet, jako swoją misję obrała przeciwdziałanie wszelkim formom przemocy i dyskryminacji kobiet w sferze publicznej, prywatnej i zawodowej. CPK dąży do stworzenia warunków, w których kobiety będą miały możliwość korzystania z należnych im praw, w tym prawa do życia wolnego od przemocy i dyskryminacji (w szczególności poprzez przeciwdziałanie stereotypom i uprzedzeniom związanym z płcią), a także z konstytucyjnej zasady równości płci. Organizacja realizuje liczne projekty i szkolenia, np. w obszarze przeciwdziałania molestowaniu kobiet w przestrzeni publicznej, oraz inicjatywę Akademia Mocy Kobiet – cykl szkoleń prowadzonych przez kobiety i wspierających uczestniczki w różnych obszarach życia. Ponadto CPK prowadzi badania dotyczące problematyki przemocy wobec kobiet i dyskryminacji ze względu na płeć oraz analizuje zależności pomiędzy przemocą wobec kobiet w rodzinie a funkcjonowaniem kobiet na rynku pracy³¹.

Wskazane organizacje nie są jedynymi działającymi w obszarze przemocy wobec kobiet. W Polsce funkcjonują także: Feminoteka, Fundacja Autonomia, Lubuskie Stowarzyszenie na Rzecz Kobiet „Baba” oraz Towarzystwo

³⁰ <https://niebieskalinia.info/o-nas/historia/> [11.07.2025].

³¹ <https://cpk.org.pl/o-nas/misja/> [11.07.2025].

„Kobiety Przeciw Przemocy”. Rosnąca liczba organizacji pozarządowych skierowanych wyłącznie do kobiet wskazuje, że przemoc ze względu na płeć jest w Polsce coraz bardziej widoczna, a ochrona kobiet zyskuje na znaczeniu. Ponadto organizacje te pełnią także funkcje edukacyjne, uświadamiając społeczeństwo, jakie przesłanki mogą wskazywać na przemoc oraz pokazując kobietom, że nie są same ze swoimi problemami, a także świadczą pomoc na rzecz kobiet doświadczających przemocy.

Podsumowanie

Przemoc wobec kobiet stanowi zagadnienie coraz częściej podejmowane w polskim dyskursie naukowym, legislacyjnym i społecznym. Prowadzenie badań oraz realizacja projektów i kampanii społecznych systematycznie wzbogacają zasób posiadanej wiedzy, dzięki czemu możliwe staje się oferowanie wsparcia dostosowanego do potrzeb osób pokrzywdzonych. Diagnoza zjawiska przemocy, jej zmieniających się form i uwarunkowań, powinna stanowić obszar dociekań naukowych i analiz społecznych, których celem będzie wytyczanie dalszych działań w zakresie zarówno przeciwdziałania przemocy wobec kobiet, jak też modyfikacji sposobów ich ochrony.

Brak reakcji na przemoc (np. w postaci niechęci do zgłaszania aktów przemocy stosownym służbom) utrudnia diagnozowanie sytuacji oraz udzielanie adekwatnej pomocy poszkodowanym. Wspieranie kobiet doświadczających przemocy należy do obowiązków państwa i przejawia się m.in. w formie: oferowania poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego; interwencji kryzysowej i wsparcia; ochrony przed dalszym krzywdzeniem; zapewnienia pobytu w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla osób doświadczających

przemocy domowej; a także przeprowadzenia badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej oraz wydania stosownych zaświadczeń lekarskich (art. 3 ust. 1 pkt 1-5 u.p.p.). Ponadto istotną rolę w minimalizowaniu aktów przemocy odgrywa samopomoc kobiet, które – by uzyskać efektywną pomoc – powinny przyznać przed sobą, że doświadczają przemocy, i uświadomić sobie, że tylko one mogą przerwać ten cykl. W celu wzmocnienia ochrony kobiet zmianie powinien ulec sposób prowadzenia statystyk dotyczących przemocy wobec kobiet, a w polskim systemie legislacyjnym powinno zostać wprowadzone zróżnicowanie ze względu na płeć.

Aleksandra Poznar

Przemoc wobec kobiet i kobietobójstwo na Węgrzech

Wstęp

Przemoc wobec kobiet na Węgrzech to problem, który stosunkowo niedawno został poruszony w debacie publicznej. Rosnąca świadomość społeczna na temat przemocy wobec kobiet wymusiła na państwie zmiany legislacyjne, których efekty ciężko jednak zweryfikować. Mimo instytucjonalnych zmian tysiące węgierskich kobiet doświadczają co roku przemocy, najczęściej fizycznej i seksualnej. Przemoc ekonomiczna i psychiczna są prawnie niedookreślone, a takie kwestie, jak *grooming*, przemoc emocjonalna oraz internetowa przemoc seksualna są traktowane przez węgierskie prawo w sposób niejednoznaczny. Ostatnie badania NANE i Patent pokazały, że co piąta kobieta na Węgrzech doświadczyła w swoim życiu przemocy fizycznej lub seksualnej ze strony partnera, co oznacza, że około 220 tys. kobiet powyżej 15. roku życia stało się ofiarami przemocy w relacjach. Dane Ministerstwa Spraw Wewnętrznych pokazują, że kobietobójstwa utrzymują się na stałym poziomie około 100 rocznie. Problemem jest niskie zaufanie do państwowych organów pomocy, które w obliczu pandemii COVID-19 utraciły sprawczość.

Oszacowanie dokładnej liczby ofiar przemocy na Węgrzech jest trudne. Statystyki i badania mówią o setkach tysięcy rocznie, podczas gdy z bazy danych Policji i prokuratury (ENyűBS) możemy dowiedzieć się, że w ciągu roku zarejestrowano mniej niż 1000 przestępstw na tle seksualnym i 1661 przestępstw dotyczących poważnej przemocy fizycznej wobec kobiet (dane te dotyczą nie tylko kobiet z węgierskim obywatelstwem). Warto również podkreślić, że zarejestrowane przestępstwa, o których mowa powyżej, to te, w których prokuratura wszczęła postępowanie, a nie te, w których zapadł wyrok. Można więc założyć, że wiele wniesionych spraw na którymś etapie postępowania zostało odrzuconych ze względu na promowane przez system mediacje partnerskie (o których ułomności mowa będzie w części 3). Węgry opierają swój system na wewnętrznych rozwiązaniach i choć w 2014 r. stały się stroną konwencji stambulskiej, to do dziś jej postanowienia nie zostały zaimplementowane.

Podłoże społeczno-kulturowe przemocy wobec kobiet i kobietobójstwa

Węgry znajdują się na 26. miejscu w UE w rankingu „Gender Equality Index 2023”. Ten wynik oznacza, że Węgry w 2023 r. były jednym z krajów UE o najsłabszych wynikach w zakresie równości płci – niżej znalazła się jedynie Rumunia¹. Podział pełnionych obowiązków bardzo często rozłożony jest nierówno między partnerami, a kobieta bierze na siebie główną odpowiedzialność za wychowanie dzieci i bezpłatną pracę związaną z utrzymaniem domu (*invisible labor*), tj. gotowanie, sprząatanie, planowanie. Z badań KSH

¹ Gender Equality Index, dane za 2023 r., <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/country/HU> [22.08.2024].

(Węgierskiego Urzędu Statystycznego) z 2017 r. wynika, że kobiety na Węgrzech wykonują średnio około 30 minut dziennie więcej nieodpłatnej pracy niż mężczyźni², co i tak stanowi znaczną poprawę w porównaniu do lat poprzednich, gdy udział mężczyzn w obowiązkach domowych był o połowę niższy. Zebrane dane pokazują stopniowy wzrost udziału mężczyzn z wyższym wykształceniem w obowiązkach domowych, chociaż o równym podziale nie może być jeszcze mowy. Warto zaznaczyć, że zachodzące zmiany są w dużej mierze warunkowane poziomem edukacji, co znacząco wpływa na jakość życia kobiet w ośrodkach miejskich. W przypadku niższego poziomu wykształcenia mężczyźni częściej preferują tradycyjny podział obowiązków³. Niewidzialna praca związana z planowaniem, organizacją i nadzorowaniem spraw rodzinnych w dalszym ciągu przypisana jest kobietom – podobnie jest z zakupami i planowaniem posiłków oraz ich przygotowanie. Duża część ich czasu przypada na wychowanie i opiekę nad dziećmi oraz osobami starszymi w rodzinie, co związane jest z promowanym na Węgrzech modelem rodziny wielopokoleniowej (*nuclear family model*), zakładającym wielopokoleniową strukturę domostwa. Model polityki prorodzinnej wynagradza materialnie kobiety posiadające więcej niż trójkę dzieci i gloryfikuje związki małżeńskie jako nadrzędną formę partnerstwa, zapewniając im dostęp do specjalnych świadczeń społecznych i ulg podatkowych. Przywołane badania pokazują, że przemoc wobec kobiet na Węgrzech może mieć swoje podłoże w kulturowych i społecznych

² Központi Statisztikai Hivatal, *Háztartási munka, önkéntes munka láthatatlan munka, I. Háztartási és önkéntes munka mérése, elemzése*, 2017, https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/lathatatlan_munka_1.pdf [22.08.2024].

³ Központi Statisztikai Hivatal, *Háztartási munka, önkéntes munka, láthatatlan munka, II. Háztartási szatellit számla*, 2010, https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/lathatatlan/lathatatlan_munka_2.pdf [22.08.2024].

normach, które promują tradycyjny podział ról płciowych oraz hierarchiczny model rodziny. Na węgierskiej prowincji panuje przekonanie, że kobieta powinna pełnić przede wszystkim rolę opiekunki i osoby odpowiedzialnej za gospodarstwo domowe, a to często przekłada się na nierówności płciowe oraz zależność ekonomiczną od partnera. W efekcie kobiety, które decydują się na odejście, mogą napotkać bariery zarówno ekonomiczne, jak i społeczne, co zwiększa ryzyko dalszej przemocy. W ten sposób strukturalne nierówności, wspierane przez politykę państwa, stają się jedną z przyczyn utrzymywania się wysokiego poziomu przemocy wobec kobiet i zjawiska kobietobójstwa w kraju.

Jedną z wyszczególnionych form przestępstw w węgierskim Kodeksie karnym jest również niedopełnienie obowiązku alimentacyjnego, które do pewnego stopnia traktowane jest jako forma przemocy ekonomicznej. Na Węgrzech liczba spraw karnych tego typu stopniowo rośnie – w 2023 r. wyroki skazujące w tej sprawie usłyszało 1013 osób, w zdecydowanej większości mężczyzn⁴. Szeroko rozumiane w statystykach KSH jest również przestępstwo z tytułu naruszenia prywatności, a coraz częściej przedmiotami takich spraw są wszelkiego rodzaju przestępstwa w sieci związane z publikowaniem intymnych zdjęć partnerów czy naruszanie godności cielesnej przy użyciu narzędzi AI. Warto jednak pamiętać, że statystyki KSH dotyczą zarówno kobiet, jak i mężczyzn, chociaż w tym wypadku należy podkreślić, że mężczyźni stanowią marginalną liczbę ofiar – co potwierdzają pierwsze dane z dostępnych wyroków sądowych.

Ostatnie dostępne dane rządowe, które w sposób rzeczowy analizują przypadki kobietobójstwa na Węgrzech,

⁴ Dane z rejestru ofiar przestępstw, KSH, https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0004.html [13.08.2024].

pochodzą z czerwca 2018 r. i są odpowiedzią Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Węgier na zapytanie posłanki Bernadetty Szél (z ramienia LMP) do ministra spraw wewnętrznych Sándora Pintéra. W dokumencie K/10826 podano, że w 2015 r. w wyniku „brutalnych przestępstw” ofiarami padło 3671 kobiet, z czego najwięcej przypadków dotyczyło przemocy seksualnej – 1686 pokrzywdzonych kobiet. Z raportu wynika również, że liczba zabójstw kobiet utrzymuje się na stałym poziomie – około 100 rocznie. W 2015 r. dokładnie 100 kobiet padło ofiarą zabójstwa z premedytacją i/lub zabójstwa popełnionego w przypiływie wściekłości i/lub napaści fizycznej, która doprowadziła do zgonu. We wcześniejszych latach było to kolejno: 112 w 2014 r., 119 w 2013 r. i 110 w 2012 r. Raport podaje także, ile spośród zgonów kobiet zostało spowodowanych przez sprawcę zarejestrowanego jako partner ofiary – w węgierskim systemie mógł być to mąż, zarejestrowany partner (dowolnej płci, w tym związki LGBT+), konkubent lub były partner: w 2015 r. takich przypadków odnotowano 97, w 2014 r. – 124, a jeszcze rok wcześniej – 95⁵.

Mechanizmy przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i kobietobójstwu zgodnie z prawodawstwem Węgier

Na Węgrzech funkcjonuje zcentralizowany system pomocy rodzinie. Nowe przepisy weszły w życie na początku 2021 r. i zawierają wytyczne dla organów państwa w odniesieniu zarówno do pomocy ofiarom, jak i przeciwdziałania wszelkim przestępstwom naruszenia mienia. Zakres

⁵ Wszystkie dane pochodzą z dokumentu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych nr BM/9073-4/2016, sporządzonego w odpowiedzi na zapytanie Bernadetty Szél nr K/10826, 08.06.2016, <https://www.parlament.hu/irom40/10826/10826-0001.pdf> [14.08.2024].

krajowego prawa dotyczącego pomocy ofiarom przemocy obejmuje stosunkowo szerokie spektrum, jednak często jest niedookreślone, a kompetencje organów odpowiedzialnych za przeciwdziałanie przemocy nakładają się na siebie. Przyjęta i wciąż obowiązująca ustawa nr CLXV miała na celu ułatwienie osobom znajdującym się w trudnej sytuacji korzystanie z usług wsparcia oraz stworzenie nowych ośrodków na terenie mniejszych miast, które zapewniłyby kompleksową pomoc ofiarom przemocy⁶. Centra Wsparcia Ofiar (Áldozatsegítő Központok), o których mowa, znajdują się w każdym większym mieście – obowiązkowo w stolicach komitatów – i oferują specjalistyczną pomoc psychologiczną i prawną oraz możliwość skorzystania ze wsparcia finansowego (w rzeczywistości dostępność tego wsparcia zależy od zamożności poszczególnych komitatów). Długoterminowy cel dla ogólnokrajowej sieci pomocy określono w rozporządzeniu nr 1645/2019, które nakłada na jednostki komitatów obowiązek świadczenia pomocy ofiarom, co w praktyce oznacza, że jakość pomocy jest w dużej mierze uzależniona od budżetu poszczególnych jednostek. Doraźna pomoc finansowa przyznawana po zgłoszeniu zawiadomienia o przemocy wynosi jednorazowo do 221 779 HUF (ok. 2418 PLN). Istnieje też możliwość otrzymania odszkodowania przez ofiarę przemocy, która doznała uszczerbku na zdrowiu – do 3 326 691 HUF (ok. 36 tys. PLN)⁷. Funkcjonuje również całodobowy telefon dla ofiar, a lokalne struktury administracyjne, kościelne oraz Policja współpracują z centrami wsparcia. Jak podaje Ministerstwo Sprawiedliwości, które zarządza systemem

⁶ 2020. évi CLXV. Törvény az egyes igazságügyi tárgyú törvények módosításáról, <https://njt.hu/jogszabaly/2020-165-00-00> [13.08.2024].

⁷ 1645/2019. [XI. 19.] Korm. Határozat, <https://tamogatoweb.hu/1645-2019-xi-19-korm-hatarozat/> [13.08.2024].

pomocy ofiarom, pandemia COVID-19 uwypukliła potrzebę działań państwa w tym zakresie: w ciągu roku pandemii do ośrodków osobiście zgłosiło się 1810 ofiar przemocy, głównie kobiet; na infolinii odebrano 9179 połączeń od osób w kryzysie; a pracownicy Centrów Wsparcia Ofiar udzielili kompleksowego wsparcia 284 osobom⁸.

W 2014 r. rząd Viktora Orbána podpisał Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, tzw. konwencję stambulską. Do tej pory jednak konwencja ta nie została ratyfikowana przez węgierskie Zgromadzenie Narodowe, przez co nie stała się częścią porządku prawnego na Węgrzech. Od ponad 10 lat społeczeństwo obywatelskie oraz NGO domagają się wprowadzenia zmian w tej sprawie, jednak ich naciski są ignorowane przez rządzącą koalicję Fidesz-KDNP. Konwencja stambulska była przedmiotem publicznej dyskusji w 2020 r., kiedy pandemia COVID-19 skutecznie utrudniła interwencje w domostwach na mocy przepisów o stanie zagrożenia zdrowia i ograniczeń wynikających z lockdownu. W tamtym czasie, aby obejść procedurę głosowania nad konwencją stambulską, premier Viktor Orbán wydał dekret, który wprowadził przepisy umożliwiające oddzielenie sprawców przemocy domowej od ofiar oraz zapewnienie ofiarom alternatywnego zakwaterowania. Rozwiązanie to nie było jednak skuteczne i – jak wskazuje NANE – niewiele pomogło kobietom żyjącym z przemocowymi partnerami w tamtym okresie. O konwencji na Węgrzech zrobiło się głośno jeszcze raz w 2024 r., kiedy była ministra sprawiedliwości Judit Varga oskarżyła swojego byłego męża Pétera Magyara – lidera opozycyjnej partii

⁸ Dane za: Áldozatsegítő Központok, 2021, <https://vansegitseg.im.gov.hu/dr-hajjas-barnabas-allamtitkar-ur-nyilt-levele-szel-bernadett-kepvisele-asszony-reszere/> [13.08.2024].

Tisza – o przemoc domową. Judit Varga wycofała się z życia publicznego po tym, jak prezydentka Katalin Novák podpisała decyzję o ułaskawieniu osoby skazanej za tuszowanie pedofilii w domu dziecka. Sama zaś w wywiadzie dla internetowego kanału Partizán mówiła o kulturze gwałtu, przemocy fizycznej i wstydzie ofiar oraz potrzebie systemowych rozwiązań⁹. Sprawa wywołała ogromne oburzenie wśród kobiet i środowisk NGO, ponieważ to właśnie ona – Judit Varga, jako ministra sprawiedliwości Węgier – z determinacją blokowała ratyfikację konwencji stambulskiej, twierdząc, że „jej wejście w życie nie zapewni poprawy ochrony kobiet przed przemocą”¹⁰. Obecnie konwencja, która mówi o przeciwdziałaniu *gender-based violence*¹¹, stała się przedmiotem szeroko zakrojonej kampanii partii Fidesz, stygmatyzującej społeczność LGBT+. Premier określił ją jako promocję destruktywnych dla chrześcijaństwa wartości, czyli ideologii gender, którymi – jak powiedział – „Bruksela próbuje skolonizować kraje broniące się przed nielegalną migracją”¹².

Wyzwania i zapobieganie przemocy i kobietobójstwu

Choć w teorii węgierski system pomocy ofiarom wygląda poprawnie, w praktyce często zawodzi z powodu głęboko zakorzenionej stygmatyzacji społecznej ofiar przemocy, utrwalony martyrologiczny archetyp kobiety-matki, która

⁹ Partizán, *Bántalmazott nők: mit tett értük Varga Judit igazságügyi miniszterként?*, https://www.youtube.com/watch?v=vx3Ghl5br_w [13.08.2024].

¹⁰ Judit Varga, platforma X, 27.11.2020, https://x.com/JuditVarga_EU/status/1332382029590245378 [13.08.2024].

¹¹ Warto zaznaczyć, że konwencja stambulska odnosi się do przemocy ze względu na płeć kulturową (*gender-based*), wychodząc tym samym poza ramy przemocy ze względu na płeć (*sex-based*).

¹² Rząd Węgier, *Orbán Viktor a Kossuth Rádióban*, 23.02.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=7hNEFZAqMgM> [13.08.2024].

poświęca wszystko dla rodziny, oraz braku długoterminowych rozwiązań finansowych wspierających samotne matki. Co więcej, system interwencji zbudowany jest na bezpośrednim zgłoszeniu przez ofiarę jednego z przestępstw: uszkodzenia ciała, naruszenia prywatności, zniesławienia, pomówienia, urazu lub uszczerbku na zdrowiu psychicznym czy fizycznym. Zgłoszenie to często wiąże się ze wstydem oraz koniecznością złamania społecznego tabu. W węgierskim porządku prawnym o interwencję można poprosić OKIT (Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat – Krajowy Telefon Zarządzania Kryzysowego i Informacji), Policję, Straż Miejską czy organy dedykowane Ministerstwa Sprawiedliwości – np. wspomniane Centra Wsparcia Ofiar. Prężnie działają również organizacje kościelne i pozarządowe, które udzielają pomocy kobietom doświadczającym przemocy na Węgrzech. Wśród organizacji religijnych największą rolę odgrywa charytatywna Węgierska Organizacja Pomocy Ekumenicznej. Spośród organizacji pozarządowych warto wymienić NANE Egyesület, która koncentruje się na zjawisku kobietobójstwa na Węgrzech (jej raporty zostały przytoczone we wstępie tego rozdziału). Działa ona *pro bono* na rzecz kobiet decydujących się odejść od przemocowego partnera, prowadzi również badania i kampanie informacyjne pod hasłem „Kobiety kobietom”. Obecnie inicjatywy NANE kierowane są również do młodych kobiet, które w wyniku niskiego poziomu edukacji seksualnej w szkole często padają ofiarami *groomingu*, nieautoryzowanego publikowania nagich zdjęć w sieci czy współżycia bez zgody. W podobnym zakresie działa stowarzyszenie Patent, które skupia się na ochronie praw reprodukcyjnych kobiet, a jednocześnie monitoruje legislację węgierską pod kątem systemowych braków w instytucjonalnym systemie przeciwdziałania przemocy wobec kobiet.

Dodatkowo Patent prowadzi pogłębioną debatę na temat problemu zdrady instytucjonalnej wobec węgierskich kobiet, rozumianej jako brak zaufania ofiar przemocy do sprawczości państwa w zakresie ich ochrony przed sprawcami. Raport Patent i NANE z 2022 r. wskazuje, że „centra kryzysowe i schroniska dla ofiar przemocy na Węgrzech dysponują łączną liczbą około 300 łóżek, podczas gdy według badań około 220 tysięcy kobiet na Węgrzech doświadcza fizycznej przemocy ze strony partnera”¹³. Zwraca się również uwagę na dehumanizujący ofiary przemocy charakter obowiązującego prawa, które „obliguje ofiary przemocy do mediacji z agresorem, mimo że mediacja z definicji zakłada, że obie strony są wobec siebie równe. Przy takim rozwiązaniu prawnym jest oczywiste, że oprawca posiada (świadomie bądź nie) znaczną przewagę nad ofiarą”¹⁴. Co więcej, jak od lat alarmują obie organizacje, węgierskie prawo nie nakłada obowiązku uwzględniania przemocy w relacji rodziców przy ustalaniu podziału władzy rodzicielskiej, co *de facto* sprawia, że system prawny faworyzuje rodzica przejawiającego agresję, pozbawiając jednocześnie ofiarę należytej ochrony i poczucia bezpieczeństwa.

Ministerstwo Sprawiedliwości ogłosiło rok 2020 „rokiem pomocy dla ofiar”, przeprowadzając szereg reform. Zmiany dotyczyły zarówno sądownictwa, jak też legislacji i miały na celu „łagodzenie wywołanych szkód”¹⁵. Nie zmienia to jednak faktu, że pomimo udostępnienia większej

¹³ Raport NANE, https://nane.hu/wp-content/uploads/Nok-elleni-eroszak-a-jarvany-idejen_Magyarorszagi-korkep_RISKFREE-2022.-december.pdf [13.08.2024].

¹⁴ Raport Patent, https://patent.org.hu/dokumentumok/intezmenyi_arulas_online.pdf [13.08.2024].

¹⁵ 2020. évi CLXV. Törvény az egyes igazságügyi tárgyú törvények módosításáról, <https://njt.hu/jogszabaly/2020-165-00-00> [14.08.2024].

liczby państwowych ośrodków wsparcia dla kobiet, statystyki wciąż wskazują na poważne braki w tym systemie, a liczba przypadków przemocy wobec kobiet nie uległa zmniejszeniu.

W węgierskich realiach pierwszą linią prewencji wobec przemocy domowej jest sądowy zakaz zbliżania się, wydawany wobec sprawcy na mocy ustawy LXXII z 2009 r. o zakazie zbliżania się ze względu na przemoc między bliskimi. Drugim krokiem może być areszt prewencyjny, który – jak wskazują organizacje zajmujące się przeciwdziałaniem przemocy – jest rozwiązaniem tymczasowym, często pogłębiającym strach i bezbronność ofiary. Zarówno instytucje rządowe, jak i NGO zwracają uwagę, że pomoc jest trudna, ponieważ w wielu przypadkach ofiary ukrywają to, co dzieje się w ich domach. Często też bronią swojego partnera-oprawcy, mając na uwadze dobro dzieci, utrzymanie płynności finansowej rodziny czy statusu społecznego. Problem ten nie ogranicza się na Węgrzech do obszarów wiejskich – dotyczy też mieszkanek miast i odnosi się do kobiet na różnych etapach życia¹⁶.

Podsumowanie

Przemoc wobec kobiet na Węgrzech stanowi poważny problem, o czym świadczą badania niezależnych organizacji, dane urzędu statystycznego oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ministerstwa Sprawiedliwości. Problem jest jednak dostrzegany również przez instytucje rządowe, które proponują różne formy wsparcia dla kobiet doświadczających przemocy. Mimo tego brakuje zarówno świadomości

¹⁶ Rozmowa z dr Kingą Kormos, koordynatorką wsparcia dla ofiar przemocy, <https://vansegitseg.im.gov.hu/a-kapcsolati-eroszak-egy-olyan-folyamat-melynek-kezdetek-sokszor-eszrevehetetlen/> [14.08.2024].

społecznej na temat tego, czym dokładnie jest przemoc, jak i zaufania kobiet do sprawczości rządowych rozwiązań systemowych. Na podstawie statystyk można stwierdzić, że polityka w tym zakresie pozostaje niewystarczająca, a za przypadki kobietobójstwa zazwyczaj odpowiedzialni są partnerzy ofiar – liczba takich zdarzeń utrzymuje się na stałym poziomie. Wiele do życzenia pozostawia także świadomość społeczna – zarówno kobiet, jak i mężczyzn – na temat rodzajów przemocy oraz pierwszych sygnałów wskazujących na przemocowość partnera czy partnerki. Dostępność do edukacji seksualnej, rzetelnych informacji oraz świadomość zagrożeń, które wraz z popularyzacją dostępu do Internetu ewoluują, są kluczowe dla wielowektorowego działania na rzecz poprawy sytuacji kobiet.

Bibliografia

Akty prawne

1645/2019. (XI. 19.), Korm. Határozat, <https://tamogatoweb.hu/1645-2019-xi-19-korm-hatarozat/>.

2020. évi CLXV, Törvény az egyes igazságügyi tárgyú törvények módosításáról, <https://njt.hu/jogsabaly/2020-165-00-00>.

Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Konwencja%20Stambulska%20-%20tekst.pdf>.

Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie na 2023 r. – uwagi i postulaty RPO. Odpowiedź MRiPS*, 20.02.2023, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-przeciwdzialanie-przemocy-rodzina-program-schmidt-odpowiedz#:~:text=Obowi%C4%85zki%20w%C5%82adz%20co%20do%20przemocy%20wobec%20kobiet,na%20p%C5%82e%C4%87%20za%20skrajn%C4%85%20form%C4%99%20dyskryminacji%20kobiet>.

Council of Europe, *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, Istanbul, 11.05.2011, <https://rm.coe.int/168008482e>.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 2029 nr 114 poz. 946).

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, *Celoštátna stratégia rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021-2027*, marzec 2021, <https://www.employment.gov.sk/files/sk/ministerstvo/spolocny-sekretariat-vyborov/vybor-rodovu-rovnost/dokumenty-udalosti/strategia-rovnosti-z-m-2021-27.pdf>.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, *Národný akčný plán pre prevenciu a elimináciu násilia na ženách na roky 2021-2027*, <https://www.employment.gov.sk/files/sk/ministerstvo/spolocny-sekretariat-vyborov/vybor-rodovu-rovnost/dokumenty-udalosti/nap-eliminacia-nasilia-zenach.pdf>.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Węgier, Dokument BM/9073-4/2016 w odpowiedzi na zapytanie dr Bernadetty Szél nr K/10826,

08.06.2016, <https://www.parlament.hu/irom40/10826/10826-0001.pdf>.

Parlament Europejski, *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW*, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-UE/dyrektywa-2012-29-ue-ustanawiajaca-normy-minimalne-w-zakresie-praw-wsparcia-68255237>, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-UE/dyrektywa-2012-29-ue-ustanawiajaca-normy-minimalne-w-zakresie-praw-wsparcia-68255237>.

Parlament Europejski, *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1385 z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-UE/dyrektywa-2024-1385-w-sprawie-zwalczania-przemocy-wobec-kobiet-i-przemocy-72311331>.

Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana), https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0018.01/DOC_2&format=PDF.

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. 2024 poz. 424).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. 2025 poz. 636).

Raporty i opracowania

Absolonová A., *In Czechia, legislation and data that should protect women from feminicides are missing*, 19.03.2024, https://www.europeandatajournalism.eu/cp_data_news/in-czechia-legislation-and-data-that-should-protect-women-from-feminicides-are-missing/.

Áldozatsegítő Központok, *A kapcsolati erőszak egy olyan folyamat, melynek kezdete sokszor észrevehetetlen*, 18.12.2023, <https://vansegitseg.im.gov.hu/a-kapcsolati-eroszak-egy-olyan-folyamat-melynek-kezdetek-sokszor-eszrevehetetlen/>.

Áldozatsegítő Központok, *Dr. Hajas Barnabás Államtitkár Úr nyílt levele Szél Bernadett képviselő asszony részére*, 2021, <https://vansegitseg.im.gov.hu/dr-hajas-barnabas-allamtitkar-ur-nyilt-levele-szel-bernadett-kepviselo-asszony-reszere/>.

Bodá M., Považanová M., Nedelová G., Vallušová A., *Gendered Division of Housework in Slovak Couples: Life Course and Other Factors*, „Journal of Family and Economic Issues” 2024, nr 45.

Burek W., Sękowska-Kozłowska K., *Pięć lat obowiązywania Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej w Polsce: stan gry*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego”, t. 18, 2020.

- Długolecka A., *Rola wczesnej edukacji seksualnej w odniesieniu do Standardów edukacji seksualnej w Europie WHO w profilaktyce nadużyć seksualnych*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, t. 19, 2020, nr 2.
- EIGE, *Femicide*, https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1192?language_content_entity=en.
- EIGE, *Gender Equality Index: Czechia 2023*, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/domain/violence/CZ>.
- EIGE, *Gender Equality Index, dane za 2023 r.*, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/country/HU>.
- EIGE, *Measuring femicide in Slovakia*, <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/measuring-femicide-slovakia>.
- EIGE, *Violence in Slovakia in 2023*, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/domain/violence/SK>.
- EUCPN, *Slovakian Policy on Domestic Violence*, <https://eucpn.org/document/slovakian-policy-on-domestic-violence>.
- European Commission, *Commission welcomes political agreement on new rules to combat violence against women and domestic violence*, Brussels, 06.02.2024, ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_649.
- European Union Agency for Fundamental Rights, *Violence against women: an EU-wide survey – Main results*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2014.
- Ferrer-Pérez V.A., Bosch-Fiol E., Sánchez-Prada A., Delgado-Álvarez C., *Beliefs and Attitudes about Intimate Partner Violence against Women in Spain*, „Psicothema”, t. 31, 2019, nr 1.
- FRA, EIGE, Eurostat, *EU gender-based violence survey – Key results. Experiences of women in the EU-27*, Publications Office of the European Union, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/eu-gender_based_violence_survey_key_results.pdf.
- Grzyb M., *Kobieta jako ofiara zabójstwa. Studium kryminologiczne*, Kraków 2024.
- Grzyb M., *Kobietobójstwo – kryminologiczna charakterystyka zjawiska*, „Archiwum Kryminologii”, t. 35, 2014.
- Grzyb M., *Violence against Women in Poland – The Politics of Denial*, „ANNALES. Annals for Istrian and Mediterranean Studies Series Historia et Sociologia”, t. 29, 2019, nr 1.
- Halicka M., Halicki J., Szafranek A., Kramkowska E., *Kobiety doświadczające przemocy w rodzinie i ich ochrona. Aspekty prawne i społeczne*, Białystok 2017.
- Judit Varga, platforma X, 27.11.2020, https://x.com/JuditVarga_EU/status/1332382029590245378.
- Komisja Europejska, *State of Health in the EU: Slovakia Country Health Profile 2023*, 2024.
- Központi Statisztikai Hivatal, *Háztartási munka, önkéntes munka láthatatlan munka, I. Háztartási és önkéntes munka mérése*,

- elemzése*, 2017, https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/lathatatlan_munka_1.pdf.
- Központi Statisztikai Hivatal, *Háztartási munka, önkéntes munka, láthatatlan munka, II. Háztartási szatellitszámla*, 2010, https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/lathatatlan/lathatatlan_munka_2.pdf.
- Kyselá M., *Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině – duben/květen 2024*, CVVM, 11.07.2024, <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/5837-nazory-verejnosti-na-rolu-muze-a-zeny-v-rodine---duben-kveten-2024>.
- Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Sprawozdanie z realizacji „Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy” za 2020 rok*, <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie---dane-statystyczne>.
- Niebieska Linia. Instytut Psychologii Zdrowia, *Przemoc w związkach tej samej płci*, 21.20.2012, <https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/aktualnosci/przemoc-w-zwiazkach-osob-tej-samej-plci>.
- Nowacka M., *Uznanie przemocy wobec kobiet jako zagrożenia dla tradycyjnego podziału ról płciowych w Polsce*, „Miscellanea Anthropologica et Sociologica”, t. 21, 2020, nr 2.
- OECD, *Society at Glance 2011 – OECD Social indicators*, Paris 2011, https://www.oecd-ilibrary.org/socialissues-migration-health/society-at-a-glance-2011/cooking-and-caring-building-and-repairing_soc_glance-20113-en.
- Partizán, *Bántalmazott nők: mit tett értük Varga Judit igazságügyi miniszterként?*, 28.03.2024, https://www.youtube.com/watch?v=vx3Ghl5br_w.
- Policja, *Przemoc domowa – dane od 2023 roku*, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-domowa/50867,Przemoc-domowa-dane-od-2023-roku.html>.
- PWC, *Women in Work 2024*, <https://www.pwc.co.uk/services/economics/insights/women-in-work-index.html>.
- Raport NANE, https://nane.hu/wp-content/uploads/Nok-elleni-eroszak-a-jarvany-idejen_Magyarorszagi-korkep_RISKFREE-2022.-december.pdf.
- Raport Patent, https://patent.org.hu/dokumentumok/intezmenyi_arulas_online.pdf.
- ROSA – centrum pro ženy, <https://www.facebook.com/rosacentrum.cz/posts/2074590249344909>, 25.11.2020, Facebook.
- RPO, *Prawa kobiet w działaniach Rzecznika Praw Obywatelskich*, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Prawa%20kobiet_O.pdf.
- Rząd Węgier, *Orbán Viktor a Kossuth Rádióban*, 23.02.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=7hNEFZAgMgM>.
- Stefański M., *Problem przemocy domowej jako wyzwanie XXI wieku*, „Przegląd Policyjny”, nr 3 (139), 2020.

- Szafranek A., Halicka M., *Studium społeczno-prawne przemocy małżeńskiej/partnerskiej wobec starszych kobiet*, Białystok 2019.
- World Economic Forum, *Global Gender Gap Report 2023*, <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/digest/>.
- Woźniakowska-Fajst D., *Obwinianie ofiary – poznać zjawisko, zrozumieć mechanizm*, [w:] M. Niełacznna, P. Ostaszewski, A. Rzepliński (red.), *Zmierzyć i zrozumieć przestępczość. Tom jubileuszowy ofiarowany Profesor Beacie Gruszczyńskiej*, Warszawa 2020.
- Woźniewski K., *Przesłanki zatrzymania sprawcy przemocy w rodzinie na podstawie art. 15 a ustawy o Policji po nowelizacji*, „Prawo i Więź”, nr 2 (36), 2021.

